

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, Україна, місто Київ, вулиця Грушевського, будинок 5

№ 04-02/6-353

«04» серпня 2020 року

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Україна, 01033, місто Київ,
вулиця Жилианська, будинок 14

Суб'єкт права на конституційне подання

47 (сорок сім) народних депутатів України

Уповноважені за дорученням народні
депутати України

народний депутат України

Мамка Григорій Миколайович
(посвідчення № 147)

народний депутат України

Волошин Олег Анатолійович
(посвідчення № 154)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України

(конституційності) окремих положень Закону України

«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України,

Цивільного процесуального кодексу України

та інших пов'язаних з ними законів України,

що зачіпають права та свободи громадян

Відповідно до статей 147 і 150 Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р.), пункту 1 частини першої статті 7, пункту 1 частини першої, частини другої статті 51, статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII (Голос України від 02.08.2017 р., № 141) суб'єкт права на конституційне подання – 47 народних депутатів України – звертається до

Конституційний Суд України

03/393 від 05.08.2020

Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме:

- окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056, із наступними змінами), а саме: окремих положень абзацу сімнадцятого, абзацу вісімнадцятого частини першої статті 1, окремих положень пункту 8 частини першої статті 11, пункту 2 частини першої статті 12, пунктів 2, 2-1, 3, окремих положень пункту 8, пунктів 9, 10, 11 частини першої статті 46, частини третьої статті 46; абзаців другого та третього частини першої статті 47, окремих положень частини першої статті 50, статті 51, частини другої статті 52 Закону України «Про запобігання корупції», а також пов'язаної з ними статті 366-1 Кримінального Кодексу України від 05 квітня 2001 року №2341-III (Офіційний вісник України від 08.06.2001 – 2001 р., № 21, стор.1, ст.920);
- статті 368-5 Кримінального Кодексу України від 05 квітня 2001 року №2341-III (Офіційний вісник України» від 08.06.2001 – 2001 р., № 21, стор.1, ст.920, із наступними змінами);
- окремих положень Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492), із наступними змінами), а саме: частини четвертої статті 23, частини третьої статті 24, частини третьої статті 26, абзацу другого частини першої статті 34, абзацу другого частини другої статті 81, частини четвертої статті 89, абзацу другого частини четвертої статті 116, пункту 1-1 частини першої статті 150, частини третьої статті 151, частини п'ятої статті 153, абзацу другого частини восьмої статті 272, пункту 4 частини четвертої статті 274, глави 12 розділу III, абзацу другого частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ними окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункту 10-1 частини першої статті 12, частини третьої статті 50, частини другої статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремих положень Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремих положень пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацу четвертого частини третьої статті 23, окремих положень абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частини восьмої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункту 10 частини першої статті 16, окремих положень пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремих положень частини першої, другої, третьої статті 19, абзацу чотирнадцятого пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункту 8-1

частини першої статті 6, пунктів 2-1 та 2-2, окремих положень пункту 10, пункту 11 частини першої статті 7, окремих положень статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремих положень Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремих положень пункту 1 частини першої статті 1, окремих положень пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремих положень пункту 4 частини першої статті 1, окремих положень частини першої статті 2, окремих положень пункту 2 частини першої статті 15, окремих положень пункту 1 частини першої статті 16, окремих положень абзацу першого частини першої статті 19, окремих положень абзацу першого частини першої статті 20, частини четвертої статті 23, окремих положень пункту 1 частини першої статті 25, окремих положень пункту 2 частини першої статті 25, окремих положень пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Суб'єкт права на конституційне подання звертається до Конституційного суду України у зв'язку з необхідністю перевірки на відповідність Конституції України окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме:

окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1;

абзацу вісімнадцятого частини першої статті 1, а саме:

б) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі»;

положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11;

пункту 2 частини першої статті 12, згідно з яким:

«2) мати безпосередній автоматизований доступ до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Отримання інформації з Єдиного реєстру досудових розслідувань

здійснюється у порядку та обсязі, визначених спільним наказом Національного агентства та Генерального прокурора.

Обробку такої інформації Національне агентство здійснює з дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпечення таємниці, що охороняється законом»;

пунктів 2, 2-1, 3 частини першої статті 46, згідно з якими:

«2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;

б) у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

2-1) об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку, які:

а) належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві власності відповідно до Цивільного кодексу України;

б) розташовані на земельних ділянках, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або передані їм в оренду чи на іншому праві користування, незалежно від правових підстав набуття такого права;

в) повністю або частково побудовані з матеріалів чи за кошти суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Такі відомості включають:

а) інформацію про місцезнаходження об'єкта;

б) інформацію про власника або користувача земельної ділянки, на якій здійснюється будівництво об'єкта;

в) якщо об'єкт перебуває у спільній власності - про всіх його співвласників зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або

користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуте таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

в) у разі якщо рухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо рухоме майно перебуває у володінні або користуванні, про власників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

Примітка. Декларування цінного рухомого майна, зазначеного у цьому пункті (крім транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів), права на яке набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог цього Закону, здійснюється з обов'язковим зазначенням інформації про набуття такого майна до початку періоду здійснення діяльності із виконання функцій держави або місцевого самоврядування або у такий період. При цьому зазначення даних щодо його вартості та дати набуття у власність, володіння або користування не є обов'язковим»;

положення «наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти» та «кошти, позичені третім особам» пункту 8 частини першої статті 46;

пунктів 9, 10, 11 частини першої статті 46, згідно з якими:

9) фінансові зобов'язання суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів у рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредитом), залишок позики (кредиту) станом на кінець звітного періоду, зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

У разі якщо предметом правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання є нерухоме або рухоме майно, в декларації зазначаються вид майна, його місцезнаходження, вартість та інформація про власника майна відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті або найменування відповідної

юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо засобом забезпечення отриманого зобов'язання є порука, в декларації має бути вказано інформацію про поручителя, зазначену у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

10) видатки, а також будь-які інші правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2-9 частини першої цієї статті.

Такі відомості зазначаються у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року; до таких відомостей включаються дані про вид правочину, його предмет. На письмовий запит Національного агентства суб'єкт декларування надає інформацію щодо найменування контрагента;

11) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків»;

частини третьої статті 46, згідно з якою:

«3. У декларації зазначаються також відомості про об'єкти декларування, передбачені пунктами 2-8 частини першої цієї статті, що є об'єктами права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

Відомості, передбачені цією частиною, не зазначаються в декларації, якщо відповідні об'єкти належать на праві власності юридичній особі, зазначеній у пункті 5-1 частини першої цієї статті, та їх головним призначенням є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо).

Положення цієї частини застосовуються під час подання декларації службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктами декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону»;

абзаців другого та третього частини першої статті 47, згідно з якими:

«Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства надається шляхом можливості перегляду,

копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання»;

положення «точності оцінки задекларованих активів» частини першої статті 50;

статті 51, а саме:

«Стаття 51. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування

1. Національне агентство здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

2. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

3. Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із дотриманням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

4. Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції»;

частини другої статті 52, згідно з якою:

«2. У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Положення частини другої цієї статті застосовуються до суб'єктів декларування, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону»

та пов'язаної з ними статті 366-1 Кримінального Кодексу України, а саме:

«Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації»

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації -

караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб»;

статті 368-5 Кримінального кодексу України, а саме:

«Стаття 368-5. Незаконне збагачення»

1. Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. 1. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції".

2. Під набуттям активів слід розуміти набуття їх особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність, а також набуття активів у власність іншою фізичною або юридичною особою, якщо доведено, що таке набуття було здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

3. Під активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових

зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

4. Під законними доходами особи слід розуміти доходи, правомірно отримані особою із законних джерел, зокрема визначених пунктами 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України "Про запобігання корупції".

5. При визначенні різниці між вартістю набутих активів та законними доходами не враховуються активи, які є предметом провадження у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави, а також активи, стягнуті в дохід держави в рамках такого провадження.»;

окремих положень Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частини четвертої статті 23, згідно з якою:

«4. Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються Вищим антикорупційним судом»;

частини третьої статті 24, згідно з якою:

«3. Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в апеляційному порядку переглядаються Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду»;

частини третьої статті 26, згідно з якою:

«3. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, у яких відповідачем є суддя чи працівник апарату Вищого антикорупційного суду, таке провадження у першій інстанції здійснює місцевий суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться Вищий антикорупційний суд, а ухвалені судові рішення оскаржуються в апеляційному порядку до суду апеляційної інстанції, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду) знаходиться місцевий суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується»;

абзацу другого частини першої статті 34, згідно з яким:

«Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються колегіально Вищим антикорупційним судом у складі трьох суддів»;

абзацу другого частини другої статті 81, згідно з яким:

«У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави позивач зобов'язаний навести у позові фактичні дані, які підтверджують зв'язок активів з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їх необґрунтованість, тобто наявність визначеної частиною другою статті 290 цього Кодексу різниці між вартістю таких активів та законними доходами такої особи. У разі визнання судом достатньої доведеності зазначених фактів на підставі поданих позивачем доказів спростування необґрунтованості активів покладається на відповідача»;

частини четвертої статті 89, згідно з якою:

«4. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони»;

абзацу другого частини четвертої статті 116, згідно з яким:

«Забезпечення доказів у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснюється Вищим антикорупційним судом за заявою прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у випадках, передбачених законом, - також за заявою прокурора Генеральної прокуратури України»;

пункту 1-1 частини першої статті 150, згідно з яким:

«1¹) накладенням арешту на активи, які є предметом спору, чи інші активи відповідача, які відповідають їх вартості, у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»;

частини третьої статті 151, згідно з якою:

«3. У заяві про забезпечення позову шляхом накладення арешту на активи, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, мають бути наведені у достатньому обсязі дані, які дають змогу вважати активи необґрунтованими, а у заяві про забезпечення позову шляхом накладення арешту на інші активи відповідача, які відповідають вартості активів, які є предметом спору, - також обґрунтування неможливості накладення арешту саме на оспорювані активи. Якщо у такій заяві про забезпечення позову порушується питання про її розгляд без повідомлення відповідача, у ній також має бути наведено належне обґрунтування такої необхідності»;

частини п'ятої статті 153, згідно з якою:

«5. Заява про забезпечення позову шляхом накладення арешту на активи, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, чи на інші активи відповідача, які відповідають вартості оспорюваних активів, розглядається судом не пізніше трьох днів з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням сторін. Суд може прийняти рішення про розгляд такої заяви без повідомлення відповідача, у разі якщо позивач у заяві наведе у достатньому обсязі дані про те, що внаслідок такого повідомлення ефективність заходу забезпечення позову може бути поставлена під загрозу.

Суд може прийняти рішення про накладення арешту на активи, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, чи на інші активи відповідача, які відповідають вартості оспорюваних активів, із заборонаю користування у виняткових випадках з метою забезпечення збереження таких активів та їх економічної вартості.

Активи, вартість яких дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави і на які накладено арешт із заборонаю користування, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - судом Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення визначених законом заходів з управління ними. Суд зобов'язаний розглянути зазначене питання у судовому засіданні з повідомленням відповідача»;

абзацу другого частини восьмої статті 272, згідно з яким:

«Копія судового рішення про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, яке набрало законної сили, також надсилається судом відповідному державному органу, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, уповноваженому на прийняття рішення щодо звільнення або припинення повноважень особи, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якої стосується відповідне судове рішення про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»;

пункту 4 частини четвертої статті 274, згідно з яким:

«4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу»;

глави 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, згідно з якою:

«Глава 12. Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

Стаття 290. Пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

1. Позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави подається та представництво держави в суді здійснюється прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави щодо активів працівника Національного антикорупційного бюро України, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури чи активів, набутих іншими особами в передбачених цією статтею випадках, звернення до суду та представництво держави в суді здійснюються прокурорами Генеральної прокуратури України за дорученням Генерального прокурора.

2. Позов пред'являється щодо:

активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, але не перевищує межю, встановлену статтею 368⁵ Кримінального кодексу України;

активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, а кримінальне провадження за статтею 368⁵ Кримінального кодексу України, предметом злочину в якому були ці активи, закрите на підставі пунктів

3, 4, 5, 8, 10 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України і відповідне рішення набуло статусу остаточного;

доходів, отриманих від активів, зазначених в абзацах другому та третьому цієї частини.

3. Для визначення вартості активів, зазначених у частині другій цієї статті, застосовується вартість їх набуття, а у разі їх набуття безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, мінімальна ринкова вартість таких або аналогічних активів на дату набуття.

4. Позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави може бути пред'явлено до особи, яка, будучи особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула у власність активи, зазначені у частині другій цієї статті, та/або до іншої фізичної чи юридичної особи, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

5. Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, а у визначених законом випадках - Державне бюро розслідувань та Генеральна прокуратура України - вживають заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості.

6. При визначенні різниці між вартістю набутих активів і законними доходами відповідно до частини другої цієї статті не враховуються активи, враховані при кваліфікації діяння у триваючому кримінальному провадженні за статтею 368⁵ Кримінального кодексу України, у рішенні про закриття кримінального провадження, крім випадків його закриття на підставі пунктів 3, 4, 5, 8, 10 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України, або у вироку суду за зазначеною статтею Кримінального кодексу України, які набрали законної сили.

7. У разі якщо ухвалення судового рішення щодо визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави може вплинути на права та обов'язки третіх осіб щодо таких активів, позивач зобов'язаний одночасно з пред'явленням позову повідомити про це таких третіх осіб і подати до суду заяву про залучення їх до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. До такої заяви мають бути додані докази про направлення копій заяви особам, про залучення яких як третіх осіб подана заява.

8. Для цілей цієї глави:

1) термін «активи» означає грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

2) під «набуттям активів» слід розуміти набуття активів особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність, а також набуття активів у власність іншою фізичною або

юридичною особою, якщо доведено, що таке набуття було здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними;

3) особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

4) працівниками Національного антикорупційного бюро України є Директор бюро, його перший заступник, заступник, особи начальницького складу та державні службовці Національного антикорупційного бюро України;

5) термін «законні доходи» означає доходи, правомірно отримані особою із законних джерел, зокрема джерел, визначених пунктами 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції»;

Стаття 291. Визнання необґрунтованими активів

1. Суд визнає необґрунтованими активи, якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті за рахунок законних доходів.

Стаття 292. Правові наслідки визнання активів необґрунтованими

1. Активи, визнані судом відповідно до статті 291 цього Кодексу необґрунтованими, стягуються в дохід держави.

2. Якщо суд відповідно до статті 291 цього Кодексу визнає необґрунтованими частину активів, в дохід держави стягується частина активів відповідача, яка визнана необґрунтованою, а у разі неможливості виділення такої частини - її вартість.

3. У разі неможливості звернення стягнення на активи, визнані необґрунтованими, на відповідача покладається обов'язок сплатити вартість таких активів або стягнення звертається на інші активи відповідача, які відповідають вартості необґрунтованих активів.

4. Стягнення в дохід держави активів, визнаних судом необґрунтованими, або інших активів відповідача, які відповідають вартості необґрунтованих активів, здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження», крім випадків здійснення такого стягнення в порядку, встановленому Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»;

абзацу другого частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України, згідно з яким:

«Судом апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави є Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 26 цього Кодексу»;

та пов'язаних з ними окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме:

пункту 10-1 частини першої статті 12, а саме:

«10-1) у разі встановлення ним доказів того, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула необґрунтовані активи або що такі активи набула інша особа за її дорученням чи в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, - порушувати перед Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою або у визначених законом випадках - перед Офісом Генерального прокурора питання щодо звернення до суду з позовом про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»;

частини третьої статті 50, згідно з якою:

«3. У разі виявлення за результатами повної перевірки декларації ознак необґрунтованості активів Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом із відповідними доказами. У разі ненадання суб'єктом декларування у зазначені строки письмових пояснень і доказів чи надання не в повному обсязі Національне агентство інформує про це Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.»;

частини другої статті 69, згідно з якою:

«2. Активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку.»;

окремих положень Закону України «Про прокуратуру», а саме:

положення «а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 3 частини п'ятої статті 8;

абзацу четвертого частини третьої статті 23, згідно з яким:

«Представництво інтересів держави у суді у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснюється прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у визначених законом випадках - прокурорами Офісу Генерального прокурора в порядку та на підставах, визначених Цивільним процесуальним кодексом України»;

положення «або представництва інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу п'ятого частини четвертої статті 23;

частини восьмої статті 23, згідно з якою:

«8. З метою виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах своєї компетенції прокурор у порядку, визначеному законодавством, має прямий доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування.»

Для визначення вартості активів з ознаками необґрунтованості в межах своєї компетенції прокурор може залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів»;

окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме:

пункту 10 частини першої статті 16, згідно з яким:

«10) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, надсилає Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі матеріали для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави»;

положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 2 частини першої статті 17;

положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 4 частини першої статті 17;

положення «виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 17 частини першої статті 17;

положення «або необґрунтовані активи» частини першої статті 19;

положення «або необґрунтовані активи» частини другої статті 19;

положення «або про необґрунтовані активи» частини третьої статті 19;

абзацу чотирнадцятого пункту 1 частини третьої статті 26, згідно з яким:

«вартість виявлених активів з ознаками необґрунтованості, кількість направлених до прокуратури матеріалів для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, результати їх розгляду органами прокуратури та судом, у тому числі вартість необґрунтованих активів, стягнених у дохід держави»;

окремих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме:

пункту 8-1 частини першої статті 6, згідно з яким:

«8-1) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством»;

пунктів 2-1 та 2-2 частини першої статті 7, згідно з якими:

«2-1) безоплатно одержують за письмовими запитами Директора Державного бюро розслідувань, його уповноваженого заступника, директорів територіальних органів Державного бюро розслідувань або їх уповноважених заступників інформацію, необхідну у справах щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах компетенції Державного бюро розслідувань, у тому числі з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування, зокрема інформацію з обмеженим доступом. Використання такої інформації здійснюється Державним бюро розслідувань з дотриманням законодавства про захист персональних даних. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості - не пізніше 10-денного строку, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

2-2) безоплатно одержують на підставі рішення Директора Державного бюро розслідувань або його уповноваженого заступника, погодженого з Генеральним прокурором або його уповноваженим заступником, від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції із зазначенням даних про контрагентів, рахунки, вклади, правочини фізичних осіб, фізичних осіб -

підприємців та юридичних осіб, яка необхідна для виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах компетенції Державного бюро розслідувань»;

положення «або мають ознаки необґрунтованості та можуть бути стягнуті в дохід держави - в межах компетенції Державного бюро розслідувань» пункту 10 частини першої статті 7;

пункту 11 частини першої статті 7, згідно з яким:

«11) залучають у межах компетенції на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів з метою визначення вартості активів з ознаками необґрунтованості».

положення «або необґрунтовані доходи» назви статті 8;

положення «або необґрунтовані активи, виявлення яких належить до компетенції Державного бюро розслідувань» абзацу першого частини першої статті 8;

положення «або про необґрунтовані активи» частини другої статті 8;

окремих положень Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме:

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 1 частини першої статті 1;

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 2, 3 частини першої статті 1;

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнених за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 4 частини першої статті 1;

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» частини першої статті 2;

положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 15;

положення «чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів» пункту 1 частини першої статті 16;

положення «а також у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави із встановленням заборони користуватися такими активами» абзацу першого частини першої статті 19;

положення «або у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу першого частини першої статті 20;

частини четвертої статті 23, згідно з якою:

«4. Встановлені цим Законом правила управління активами, у тому числі щодо самостійного виконання Національним агентством судових рішень, поширюються на активи, які стягнуто в дохід держави в позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення

в дохід держави, особливості якого визначені главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України»;

положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 1 частини першої статті 25;

положень «орган, яким пред'явлено позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 25;

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 3, 4 частини першої статті 25.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», конституційність яких є предметом цього конституційного подання, не відповідають окремим положенням **Конституції України**, а саме: **статті 1**, яка визначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава; **статті 3**, згідно з якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; **частини другої статті 6**, відповідно до якої органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України; **частинам першій, другій статті 8**, яка визначає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; **частині другій статті 19**, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; **статті 21**, яка визначає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; **частинам другій, третій статті 22**, які визначають, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; **частинам першій, другій статті 24**, які визначають, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; **частинам першій, другій статті 32**, які визначають, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та

в дохід держави, особливості якого визначені главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України»;

положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 1 частини першої статті 25;

положень «орган, яким пред'явлено позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 25;

положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 3, 4 частини першої статті 25.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», конституційність яких є предметом цього конституційного подання, не відповідають окремим положенням Конституції України, а саме: статті 1, яка визначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава; статті 3, згідно з якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; частини другої статті 6, відповідно до якої органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України; частинам першій, другій статті 8, яка визначає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; частині другій статті 19, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; статті 21, яка визначає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; частинам другій, третій статті 22, які визначають, що конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; частинам першій, другій статті 24, які визначають, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; частинам першій, другій статті 32, які визначають, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та

поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини; **частинам першій, четвертій, шостій статті 41**, які визначають, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним; конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом; **статті 58**, яка визначає, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення; **частині другій статті 61**, якою передбачено, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер; **частинам першій, другій третій статті 62**, яка визначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь; **статті 64**, згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції; **частині першій статті 68**, яка визначає, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Згідно з вимогами частини третьої статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» нижче наводиться обґрунтування тверджень щодо неконституційності окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

I. Обґрунтування тверджень щодо неконституційності окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: окремих положень абзацу сімнадцятого частини першої статті 1, абзацу вісімнадцятого частини першої статті 1; окремих положень пункту 8 частини першої статті 11; пункту 2 частини першої статті 12; пунктів 2, 2-1, 3, окремих положень пункту 8, пунктів 9, 10, 11 частини першої статті 46; частини третьої статті 46; абзаців другого та третього частини першої статті 47; окремих положень частини першої статті 50; статті 51; частини другої

статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» та пов'язаної з ними статті 366-1 Кримінального Кодексу України.

А. Щодо неконституційності окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1; абзацу вісімнадцятого частини першої статті 1; положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11; пункту 2 частини першої статті 12; пунктів 2, 2-1, 3 частини першої статті 46; положення «наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти» та «кошти, позичені третім особам» пункту 8 частини першої статті 46; пунктів 9, 10, 11 частини першої статті 46; частини третьої статті 46; абзаців другого та третього частини першої статті 47; положення «точності оцінки задекларованих активів» частини першої статті 50; статті 51; частини другої статті 52 Закону України «Про запобігання корупції».

Оспорювані положення Закону України «Про запобігання корупції» є взаємопов'язаними та регулюють питання, пов'язані з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У такій декларації зазначаються відомості про майновий стан суб'єкта декларування, членів сім'ї, третіх осіб (зокрема, зазначаються відомості про об'єкти нерухомості, об'єкти незавершеного будівництва, цінне рухоме майно, цінні папери, інші корпоративні права, нематеріальні активи, бенефіціарну власність, об'єкти права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним). При цьому, відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» до членів сім'ї відносяться діти до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом; будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Системний аналіз оспорюваних норм Закону України «Про запобігання корупції» дозволяє дійти висновку про те, що завдяки дії таких законодавчих норм дозволяється збирання, зберігання, використання та поширення інформації, в тому числі конфіденційної, про членів сім'ї суб'єктів декларування та інших третіх осіб, а також незаконне втручання в їх особисте та сімейне життя. Оспорювані положення Закону України «Про запобігання корупції» (стаття 51) навіть прямо передбачають втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи, наголошуючи на тому, що таке втручання не повинно бути надмірним. Однак, зазначене законодавче унормування суперечить основоположним конституційним принципам.

Конституцією України (частина перша статті 32) кожній людині і громадянину гарантовано право на невтручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Відповідно до частини другої статті 32 Основного закону України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. А в силу статті 21 Конституції України права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64 Конституції України).

Дотримання права на невтручання у особисте і сімейне життя та конституційних гарантій недопущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу є одними з важливіших елементів в утвердженні і забезпеченні прав і свобод людини та громадянина як головного обов'язку держави (стаття 3 Конституції України), в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 8 Конституції України).

На недопустимості втручання в особисте життя близьких осіб суб'єктів декларування зазначалося в абзацах четвертому та шостому пункту 4.2 Рішення Конституційного Суду України від 06 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів): *«Перелік близьких осіб незалежно від місця їх проживання і ведення спільного господарства, а також інших осіб за умови їх постійного проживання з особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, та ведення з нею спільного господарства, визначений в абзаці другому частини першої статті 1 Закону № 1506, дає можливість державним органам втручатися в їхнє особисте та сімейне життя, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечить наведеній нормі Основного Закону України. Крім того, слід враховувати й те, що близькі особи не претендують на зайняття зазначених посад, а лише опосередковано (родинними чи іншими зв'язками) пов'язані з особами, які претендують на це або займають вказані посади. Надання інформації про близьких та інших осіб без їх згоди особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, може призвести до отримання недостовірних даних, внаслідок чого вона буде нести відповідальність згідно зі статтею 164-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. При вирішенні цього питання Конституційний Суд України виходить з частини першої статті 64 Основного Закону України, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України. Отже, стосовно близьких та інших осіб, зазначених в абзаці другому частини першої статті 1 Закону № 1506, не може проводитися спеціальна перевірка, передбачена пунктами 2, 3 частини другої статті 9 цього Закону, оскільки це суперечить положенням*

статті 32, частини першої статті 64 Конституції України».

Згідно з офіційним тлумаченням Конституційного Суду України: інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (пункт 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України).

При цьому, у пункті 3.3 мотивувальної частини вищезазначеного рішення Конституційний Суд України зазначив, що «вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, Конституційний Суд України виходить з такого, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку... Системний аналіз положень частин першої, другої статті 24, частини першої статті 32 Конституції України дає підстави Конституційному Суду України вважати, що реалізація права на недоторканність особистого і сімейного життя гарантується кожній особі незалежно від статі, політичних, майнових, соціальних, мовних чи інших ознак, а також статусу публічної особи, зокрема державного службовця, державного чи громадського діяча, який відіграє певну роль у політичній, економічній, соціальній, культурній або іншій сфері державного та суспільного життя. Аналізуючи питання щодо поширення інформації про сімейне життя особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України враховує, що така інформація зазвичай стосується не лише цієї особи, а й інших осіб, зокрема членів її сім'ї, яким Конституція України теж гарантує право на невтручання в їх особисте і сімейне життя, крім випадків, визначених законом. Тому поширення даних про таких фізичних осіб - членів сім'ї, що можуть стати відомими в результаті поширення інформації про саму посадову особу, крім випадків, визначених законом, може призвести до порушення їх конституційних прав, зашкодити гідності, честі, діловій репутації тощо».

В цьому контексті слід зазначити, що згідно з абзацом четвертим частини першої статті 47 Закону України «Про запобігання корупції», не підлягають відображенню у відкритому доступі «відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження суб'єкта декларування та членів його сім'ї, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації...». Однак, в декларації зазначається й інша конфіденційна та персональні дані, які завдяки

оспорюваним положенням Закону України «Про запобігання корупції» підлягають відображенню та розголошенню. На думку суб'єкта права конституційного подання, цілодобовий відкритий доступ до деяких відомостей як про себе, так і про членів сім'ї, зокрема, місця роботи членів сім'ї, інформації про деякі видатки (наприклад, характеристики щодо придбаних ліків, медичних засобів як для себе, так і для членів сім'ї), інформації про співвласників майна - жодним чином не відображає змісту правового регулювання Закону України «Про запобігання корупції», як зазначено в його преамбулі, та суперечить конституційним приписам.

Оспорювані норми Закону України «Про запобігання корупції» надають можливість необмеженому колу осіб незаконно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію щодо третіх осіб, які не перебувають у сімейних відносинах з суб'єктом декларування (наприклад, спільно володіють майном). Більш того, оспорювані норми Закону України «Про запобігання корупції» спонукають суб'єкта декларування порушувати конституційно визначений обов'язок неухильно додержуватися Конституції України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68 Конституції України) шляхом збирання, використання та поширення таким суб'єктом декларування конфіденційної інформації про членів своєї сім'ї та третіх осіб (зокрема, співвласників рухомого та нерухомого майна, власників майна, яке перебуває в оренді/іншому користуванні у суб'єкта декларування, контрагентів за вчиненими правочинами) без згоди останніх.

На необхідності дотримання конституційних приписів при збиранні, використанні та поширенні конфіденційної інформації наголошувалося і у рішеннях Конституційного Суду України, якими підкреслювалося, що забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини (пункт 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка).

В цьому контексті слід також звернути увагу й на те, що особливій охороні підлягають лікарська таємниця та медична інформація. Однак, їх охорона повністю нівелюється оспорюваними положеннями Закону України «Про запобігання корупції».

Так, відповідно до пункту десятого частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єкт декларування зобов'язаний відобразити відомості про видатки та правочини, укладені суб'єктом декларування щодо себе, членів сім'ї або інших осіб у разі перевищення їх вартості більш ніж на 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. До таких витрат можуть належати витрати на придбання лікарських засобів, медикаментів, на надання швидкої медичної допомоги, на надання стаціонарної допомоги в медичних закладах (діагностичні процедури, оперативні втручання, харчування під час перебування в стаціонарі; стоматологічні послуги; послуги акушерства тощо). Виходячи із вказаних відомостей з декларації суб'єкта декларування треті особи зможуть встановити щодо суб'єкта декларування, членів сім'ї та інших осіб, яким надано такі послуги:

- а) відомості про стан здоров'я;

- б) відомості про хворобу;
- в) відомості про діагноз;
- г) відомості про факт звернення за медичною допомогою;
- д) відомості про методи лікування;
- е) відомості про особисту і сімейну сторону життя.

Вищевказані відомості є складовими права на захист лікарської таємниці та/або медичної інформації і їх поширення призводить до порушення прав людини і громадянина, гарантованих Конституцією України.

За офіційним тлумаченням Конституційного Суду України, *медична інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі і про наявність ризику для життя і здоров'я, за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом* (абзац другий пункту 2 резолютивної частини рішення Конституційного суду України від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка).

Виходячи з вищезазначеного, відбувається пряме порушення конституційних прав суб'єкта декларування, членів його сім'ї та інших осіб, про яких надає інформацію суб'єкт декларування, а саме: отримання та використання сторонніми особами конфіденційної інформації щодо стану здоров'я та відповідних персональних даних.

Таке унормування не лише суперечить конституційним приписам, а й не узгоджується з судовою практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово наголошував на важливості захисту персональних даних. Так, у пункті 37 рішення Європейського суду з прав людини по справі «Гаскін проти Сполученого Королівства» відзначено, що: *«право на доступ до персональних даних впливає з права на захист приватного життя від незаконного втручання»*. Право на захист особистих медичних даних повністю узгоджується з міжнародно - правовими угодами та захищається Європейським судом з прав людини (наприклад, справи «Z проти Фінляндії», «M.C. проти Швеції»). В пункті 41 рішення Європейського суду з прав людини у справі «M.C. проти Швеції» суд зазначив: *«...охорона персональних даних, і передусім медичних даних, має основоположне значення для здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованих статтею 8 Конвенції Дотримання конфіденційності відомостей про здоров'я становить основний принцип правової системи всіх держав-учасниць Конвенції. Він є важливішим не лише для захисту приватного життя хворих, а й для збереження їх довіри до працівників медичних закладів і системи охорони здоров'я взагалі. Національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії, щоб унеможливити будь-яке повідомлення чи розголошення даних особистого характеру стосовно здоров'я, якщо це не відповідає гарантіям, передбаченим ст. 8 Конвенції...»*. В пункті 95 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Z проти Фінляндії» (Z v. Finland) суд наголосив, що: *«...що захист персональних даних, особливо медичних даних, має фундаментальне значення для реалізації особою свого права на повагу до приватного та сімейного життя... Національне законодавство має визначати ефективні гарантії, аби запобігти оприлюдненню або розповсюдженню персональної медичної інформації, що є несумісним з*

гарантіями, визначеними статтею 8 Конвенції...».

Практика Європейського суду з прав людини, яка разом із рішеннями цього Суду визнається в Україні джерелом права (стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»), у справах, пов'язаних із захистом персональних даних та заборонаю втручання в особисте та сімейне життя, свідчить про розмежування публічної і приватної сторони життя суб'єктів, уповноважених на виконання функцій органів державної влади або місцевого самоврядування та не допускає втручання у їх приватне життя.

Так, у пункті 69 рішення у справі «Ганновер проти Німеччини» від 24 червня 2004 року за заявою № 59320/00, Європейський суд з прав людини справедливо наголосив, що кожен, у тому числі й люди, відомі громадськості, повинні мати «легітимне очікування», що їхнє приватне життя буде захищене. У справі «Пек проти Сполученого Королівства» від 28 січня 2003 року за заявою № 44647/98 Європейський суд з прав людини визнав, що право на приватне життя не може мати вичерпного визначення (пункт 57 Рішення). На необхідності наявності вкрай переконливих підстав втручання в приватне життя особи та розмежування приватної та публічної «сторін» життя публічних осіб Європейський суд з прав людини наголошував у рішенні по справі «Норріс проти Ірландії» від 26 жовтня 1998 року за заявою № 10581/83 (пункт 39 Рішення).

Більше того, Парламентська Рада Європи у своїй Резолюції № 1165 (1998) «Право на приватність» зазначила, що право на недоторканність приватного життя повинно захищати людину не тільки від втручання органів державної влади, а й від будь-яких посягань з боку приватних осіб та організацій.

Зазначені правові висновки ґрунтуються на ряді положень чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і які відповідно до статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України. Так, статтею 12 Загальної декларації прав людини 1948 року встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань. У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 8) визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року (пункт 1 статті 17) встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

Парламентська Асамблея Ради Європи зазначила, що право кожної людини на приватність і право на свободу вираження поглядів є основою демократичного суспільства; ці права не є абсолютними і не мають ієрархічного характеру, оскільки мають однакову цінність. Виходячи з цього право на приватність,

цінне рухоме майно і при цьому не визначено: яким чином визначати цінність рухомого майна? Керуючись особистим відношенням суб'єкта декларування до речі чи іншими критеріями? Зобов'язано надавати дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні) і не визначено: чи має відобразитися робота на громадських засадах? Як розуміти «чи ні»?

При застосуванні оспорюваних норм Закону України «Про запобігання корупції» постає питання як суб'єкту декларування визначити такі положення, як «права та обов'язки яких не мають характеру сімейних», «будь-які особи, які спільно проживають», «нематеріальні та інші активи», «тотожні за змістом здійсненню права розпорядження», «головним призначенням є використання у господарській діяльності», «точності оцінки задекларованих активів», «вибірковий моніторинг способу життя».

Подібний законодавчий підхід не враховує правових позицій Конституційного Суду України, у рішеннях якого неодноразово наголошувалося, що визначальними елементами верховенства права є принципи правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці та неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини рішення у справі № 1-17/2005 від 22 вересня 2005 року за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками); абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 рішення у справі № 1-34/2010 від 22 грудня 2010 року за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху), тощо).

Як зазначено в Доповіді «Верховенство права», схваленої Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) на 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25 – 26 березня 2011 року, № 512/2009, *концепція верховенства права разом з концепцією демократії та прав людини утворює три стовпи Ради Європи та є схваленою у преамбулі Європейської Конвенції з прав людини. Цей принцип також закріплено у низці міжнародних документів щодо прав людини та в документах, які встановлюють стандарти. Однією з ключових рис верховенства права є те, що жодна людина не може зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, закону який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватися громадяни при виконанні дій чи здійсненні будь-яких операцій, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Там де має місце дискреція, є простір для свавільності. Всі особи та органи влади в межах держави, громадські чи приватні, повинні мати обов'язки та користуватися перевагами, що надаються законами, які відкрито створюються, залишатимуться чинними (в основному) в майбутньому та відкрито застосовуються в судах. Законність як елемент верховенства права передбачає те, що жодна особа не може бути покарана, якщо вона не порушила попередньо введений в дію або встановлений закон.*

Держава повинна зробити текст закону доступним, вона також

зобов'язана поважати та застосовувати передбачувано та добросовісно закони, які вона ввела в дію. Передбачуваність серед іншого означає, що він має бути сформульований з достатньою точністю, щоб дозволити індивіду регулювати свою поведінку. Правова визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими та точними, і спрямованими на забезпечення передбачуваності ситуацій та правовідносин. Зворотна дія також суперечить принципу правової визначеності, оскільки суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки. Парламенту не може бути дозволено обходити основоположні права за допомогою неоднозначних законів (пункти 1, 2, 9, 36, 42, 44, 46, 47 Доповіді).».

На необхідності дотримання якості закону та принципу правової визначеності як елементу верховенства права наголошується також у рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема, в пункті 55 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Барановський проти Польщі» від 28 березня 2000 року зазначається, що: «Суд вважає, що законодавство Польщі, з огляду на відсутність згаданих положень, не відповідало нормі «передбачуваності», як того вимагає пункт 1 статті 5 Конвенції Суд також вважає, що згадувана практика, яка виникла через законодавчу прогалину, коли особу тримали під вартою протягом невизначеного і непередбачуваного часу, що не обґрунтовувалося конкретним правовим положенням чи судовим рішенням, суперечить принципіві правової визначеності.». В рішенні Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України» (пункт 111) зазначається: «Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом», пункт 1 статті 5 не просто відстає до національного закону ... він також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципіві верховенства права ... При цьому «якість закону» означає; що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні - для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля».

Враховуючи наведене, окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1; абзац вісімнадцятий частини першої статті 1; положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11; пункт 2 частини першої статті 12; пункти 2, 2-1, 3 частини першої статті 46; положення «наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти» та «кошти, позичені третім особам» пункту 8 частини першої статті 46; пункти 9, 10, 11 частини першої статті 46; частина третя статті 46; абзаци другий та третій частини першої статті 47; положення «точності оцінки задекларованих активів» частини першої статті 50; стаття 51; частина друга статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» не відповідають частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8, статті 21, частинам першій, другій статті 32, частині першій статті 64, частині першій статті 68

Конституції України та є неконституційними.

Б. Щодо додаткових підстав неконституційності положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11; статті 51 Закону України «Про запобігання корупції».

Окрім, недотримання принципу правової визначеності як елементу верховенства права та порушення конституційних гарантій невтручання у особисте та сімейне життя, оспорюваними нормами Закону України «Про запобігання корупції» порушуються і гарантовані Конституцією України засади діяльності органів державної влади та рівності прав усіх людей.

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 11, статті 51 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції уповноважене на здійснення **вибіркового моніторингу** життя суб'єктів декларування. З огляду на відсутність визначення поняття «моніторинг» у Законі України «Про запобігання корупції», суб'єкт права на конституційне подання звернувся до визначення поняття, яке наводиться у тлумачних словниках. За визначенням, наведеним у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, «моніторинг» це безперервне стеження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату.

Враховуючи наведене, за своїм змістом і суттю моніторинг способу життя суб'єктів декларування, як процес стеження (спостереження), є тотожним слідчим (розшуковим) діям.

Такий процес не лише не відповідає правовому статусу Національного агентства з питань запобігання корупції, визначеним самим Законом України «Про запобігання корупції» (стаття 4), а й не узгоджується з побудовою системи органів державної влади, наділених повноваженнями на проведення слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до частини першої статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Конституції України). Згідно зі статтею 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Спостереження за особою, реччю або місцем є обмежувальною мірою та здійснюється в рамках кримінального процесу згідно з положеннями статті 269 Кримінального процесуального кодексу України і виключно органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство), якими відповідно до частини першої статті 38 цього Кодексу є:

- 1) слідчі підрозділи:
 - а) органів Національної поліції;
 - б) органів безпеки;
 - в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

г) органів Державного бюро розслідувань;

2) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Крім того у частині першій статті 41 Кримінального процесуального кодексу України зазначається: оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Національне агентство з питань запобігання корупції не відноситься до органів досудового розслідування та в силу Закону України «Про запобігання корупції» не наділене функціями, пов'язаними з проведенням слідчих (розшукових) дій. Про це свідчить, зокрема, й те, що відповідно до пунктів 12, 12-1 частини першої статті 12 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції з метою виконання покладених на нього повноважень має право складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до його компетенції та застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення; з метою притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, Національне агентство з питань запобігання корупції має право ініціювати проведення службового розслідування та надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (наприклад, до Національного антикорупційного бюро України) матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень.

Крім того слід зазначити, що в силу оспорюваних положень Закону України «Про запобігання корупції» вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством з питань запобігання корупції на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам. При цьому, оспорюваними положеннями Закону України «Про запобігання корупції» не встановлюються вимоги та процедура перевірки достовірності джерел походження відповідної інформації. Завдяки такому унормуванню Національному агентству з питань запобігання корупції дозволено здійснювати вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування на підставі, наприклад, інформації, отриманої з мережі Інтернет, достовірність якої в багатьох випадках не відповідає дійсності та взагалі може носити «замовний» характер, або повідомлень-звернень фізичних осіб, яких з суб'єктом декларування пов'язують недружелюбні або ворожі стосунки, або фізичних осіб, які мають на меті помститися відповідному суб'єкту декларування у

зв'язку із прийняттям суб'єктом декларування певних рішень (наприклад, сторони, які не задоволені законним судовим рішенням, тощо). Очевидно, що моніторинг, який здійснюється на підставі такої недостовірної та необ'єктивної інформації, не буде об'єктивним та достовірним.

Наявність оспорюваних положень Закону України «Про запобігання корупції» також фактично дозволяє Національному агентству з питань запобігання корупції на власний розсуд проводити моніторинг способу життя суб'єкта декларування, що створює передумови для переслідування суб'єктів декларування за політичними чи іншими ознаками, через їхню принципову позицію щодо окремих питань віднесених до їх професійної діяльності тощо, а також з метою спонукання до прийняття певних рішень, вчинення дій, бездіяльності з питань віднесених до їх компетенції.

Крім того, оспорюваними положеннями Закону України «Про запобігання корупції», які прямо передбачають вибіркковість проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування, порушується і гарантований Конституцією України принцип рівності людей.

Так, відповідно до статті 21 Конституції України, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Відповідно до статті 24 Основного Закону (частини перша, друга), громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

В Рішенні від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) Конституційний Суд України зазначив, що *Україна є правовою державою (стаття 1 Конституції України), відповідно до частини першої статті 8 Основного Закону в Україні визнається і діє принцип верховенства права. «Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворці та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо»* (абзаци перший, другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Конституційний Суд України у підпункті 4.1 пункту 4 мотивувальної частини згаданого вже Рішення від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання наголосив, що *«Україна є правовою державою (стаття 1 Конституції України); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (частина друга статті 3); права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21); кожен має право на повагу до його гідності*

(частина перша статті 28); права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55); однією з основних засад судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом (пункт 2 частини третьої статті 129). У сфері реалізації права справедливості проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення.»

В подальшому, Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 року у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) наголосив: *«В Україні як демократичній, правовій державі людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Основного Закону України). ... Рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 1), ратифікованих Україною та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7).»* (абзац перший підпункту 2.1, абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 Рішення).

На недопустимості дискримінації та необхідності забезпечення рівноправності у своїй практиці неодноразово наголошував Європейського суду з прав людини, який у своїх численних прецедентах розуміє дискримінацію як різне поводження з людьми у порівняно аналогічних ситуаціях, не обумовлене жодними розумними чи об'єктивними причинами (рішення у справах «Вілліс проти Сполученого Королівства» (пункт 39), «Окпіз проти Німеччини» (пункт 33), «Начова та інші проти Болгарії» (пункт 145).

З огляду на викладене, положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11, стаття 51 Закону не відповідають частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, статті 21, частинам першій, другій статті 24 Конституції України та є неконституційними.

В. Щодо неконституційності статті 366-1 Кримінального кодексу України.

Положеннями статті 366-1 Кримінального кодексу України передбачається застосування кримінальної відповідальності до суб'єкта декларування за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації, передбаченій Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання зазначеної декларації.

Як вже зазначалося в цьому конституційному поданні, в декларації зазначаються відомості про майновий стан не тільки суб'єкта декларування, а й про майновий стан членів його сім'ї та відомості про третіх осіб (зокрема, зазначаються відомості про об'єкти нерухомості, об'єкти незавершеного будівництва, цінне рухоме майно, цінні папери, інші корпоративні права, нематеріальні активи, бенефіціарну власність, об'єкти права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним). При цьому, відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» до членів сім'ї відносяться діти до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом; будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (тобто, це може бути невістка/зять, теща/тесть, брат/сестра, діти від попередніх шлюбів дружини/чоловіка тощо).

Тобто, фактично положеннями статті 366-1 Кримінального кодексу України передбачається застосування відповідальності за дії третіх осіб. Адже, суб'єкт декларування ані в силу нормативно-правового регулювання, ані в силу фізичних здібностей людини не може перевірити достовірність відомостей, наданих йому для зазначення в його декларації, передбаченій Законом України «Про запобігання корупції».

Такий законодавчий підхід не відповідає інституту юридичної відповідальності; конституційним засадам притягнення особи до юридичної відповідальності, яка має індивідуальний характер (частина друга статті 61 Конституції України), та суперечить принципу верховенства права в Україні; найвищій юридичній силі Конституції України; відповідності Конституції України законів та інших нормативно-правових актів (стаття 8).

В цьому контексті слід звернутися й до іншої конституційної гарантії, закріпленої у частині першій статті 62 Конституції України, а саме: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ця конституційна норма кореспондується із статтею 2 Кримінального кодексу України, яка встановлює, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Тобто, кримінальній відповідальності підлягає лише особа, винна у вчиненні злочину, тобто така, що умисно або з необережності вчинила суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України.

Поняття «злочин» характеризується обов'язковою наявністю складу злочину: суб'єктивної сторони (вини), об'єктивної сторони (суспільно-небезпечних наслідків, суспільно-небезпечного діяння, причинно-наслідкового зв'язку), суб'єкта, об'єкта.

Законодавча конструкція оспорюваної норми передбачає притягнення

особи до кримінальної відповідальності за дії або бездіяльність, які не є злочином, оскільки відсутні обов'язкові складові елементи складу злочину.

Про відсутність одного з елементів правопорушення в оспорюваній нормі Закону зазначалося і у висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Закону «Про запобігання корупції» (реєстр. № 5113 від 06 жовтня 2014 року) зазначалося, що: «наведення завідомо неправдивих відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків само по собі не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій злочинами. Звільнення такої особи із займаної посади, яке може бути передбачене і без встановлення кримінальної відповідальності, є цілком достатньою мірою відповідальності за відповідні дії».

Положення статті 366-1 Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», суперечать таким складовим елементам верховенства права, як принципи справедливості, пропорційності, доцільності, законності та обґрунтованості кримінальної відповідальності.

Згідно зі статтею 29 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Принцип пропорційності є проявом європейської традиції права, але головного застосування він знайшов саме в практиці Європейського суду з прав людини. Наприклад, у пункті 49 рішення Європейського суду з прав людини («Case of Handyside v. the United Kingdom» - «Хендісайд проти Об'єднаного Королівства») зазначено, що «Every «formality», «condition», «restriction» or «penalty» imposed in this sphere must be proportionate to the legitimate aim pursued» - «...кожна «спеціальна процедура», «умова», «обмеження» чи «покарання», які покладені, повинні бути пропорційні легітимній меті, що переслідується». В теорії права Європейського союзу встановлено такі критерії пропорційності: обмеження має бути передбачене певним правовим актом (в тому числі індивідуальним); обмеження повинно переслідувати легітимну ціль; обмеження має бути необхідним у демократичному суспільстві; обмеження має бути розмірним до тієї правомірної мети, яка досягалась.

Конституційний Суд України у підпункті 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання наголосив, що: «Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права

об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. Окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права - є передусім недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину випливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина».

В абзаці шостому пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) Конституційний Суд України наголосив на важливості гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина: «Конституція України встановила, що склад правопорушення як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності та заходи державно-примусового впливу за його вчинення визначаються виключно законом, а не будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення, та бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (статті 58, 61, пункти 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України)».

Цитовані конституційні приписи та їх тлумачення судом конституційної юрисдикції ґрунтуються на європейських вимогах щодо індивідуального, а не колективного застосування кримінального закону та принципах сігвірозмірності, доцільності, справедливості кримінального покарання вчиненому правопорушенню узгоджуються з положеннями з міжнародними актами та практикою Європейського суду з прав людини.

Згідно з пунктом 1 статті 52 Хартії основоположних прав Європейського Союзу 2000 року будь-яке обмеження прав і свобод, що визначаються цією хартією, повинне здійснюватися на підставі закону з повагою до сутності цих прав та свобод. Застосовані за принципом пропорційності обмеження можуть

бути встановлені тільки тоді, коли вони є необхідними та відповідають цілям і загальним інтересам, які визнані Європейським Союзом, або потребі захистити права і свободи інших осіб.

На членів сім'ї суб'єкта декларування, які можуть проживати й окремо від нього (наприклад, діти від попередніх шлюбів та ін.) неможливо покласти обов'язок надавати відомості про свої доходи та витрати. Внаслідок цього виявляється, що оспорювані положення Закону України «Про запобігання корупції» вимагають від суб'єкта декларування вчинення дій, які не залежать від його волі, а у разі, коли такі дії не вчинено - передбачає за це юридичну відповідальність, що є юридично некоректним. Про це наголошувалося також у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону «Про запобігання корупції» № 5113 від 06 жовтня 2014 року).

Щодо неконституційності оспорюваних положень – статті 366-1 Кримінального кодексу України – у зв'язку з порушенням принципів верховенства права, правової визначеності та заборони втручання в особисте та сімейне життя мають також застосовуватися всі правові твердження, зазначені у підпункті А розділу I цього конституційного подання.

Таким чином, оспорювані положення створюють практику унеможливлення дій особи в межах законності, тобто неухильне виконання особою закону не означатиме дотримання нею законності та не гарантуватиме цій особі відсутність щодо неї санкцій у майбутньому.

Відтак, положення статті 366-1 Кримінального кодексу України є неконституційними та не відповідають частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 61, частині першій статті 62 Конституції України.

Враховуючи наведене у конституційному поданні обґрунтування, окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1; абзац вісімнадцятий частини першої статті 1; окремі положення пункту 8 частини першої статті 11; пункт 2 частини першої статті 12; пункти 2, 2-1, 3, окремі положення пункту 8, пункти 9, 10, 11 частини першої статті 46; частина третя статті 46; абзаци другий та третій частини першої статті 47; окремі положення частини першої статті 50; стаття 51; частина друга статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» та пов'язана з ними стаття 366-1 Кримінального Кодексу України не відповідають частині другій статті 3, частині другій статті 6, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 19, статті 21, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 32, частині другій статті 61, частині першій статті 62, частині першій статті 64, частині першій статті 68 Конституції України та є неконституційними.

II. Обґрунтування тверджень щодо неконституційності статті 368-5 Кримінального кодексу України.

А. Відповідно до статті 1 Конституції України Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8 Основного Закону України).

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 19 Конституції України).

Правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам є завданням Кримінального кодексу України (частина перша статті 1 Кримінального кодексу України). Відповідно до статті 3 Кримінального кодексу України законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права (частина перша); злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом України.

Згідно зі статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України; укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України (стаття 9 Основного Закону України).

Верховна Рада України 18 жовтня 2006 року ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року, статтею 20 якої передбачено, що за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна держава-учасниця цієї конвенції

розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного незаконного збагачення, тобто значного збільшення активів посадової особи органу публічної влади, яке перевищує її законні доходи, які вона не може раціонально обґрунтувати. Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України звертає увагу на те, що за вказаною конвенцією держава-учасниця розглядає можливість криміналізації незаконного збагачення «за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи».

У своєму Рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України Конституційний Суд України наголошував, що *при криміналізації будь-якого суспільно небезпечного діяння треба виходити насамперед із принципів та норм Конституції України, адже закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Незважаючи на те, що корупція є однією з основних загроз національній безпеці України, протидія корупції має здійснюватися виключно правовими засобами з дотриманням конституційних принципів та приписів законодавства, ухваленого відповідно до Конституції України.*

Одним з головних елементів принципу верховенства права, закріпленого в частині першій статті 8 Основного Закону України, є юридична визначеність. Конституційний Суд України наголошував на важливості вимоги визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками).

Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) у Доповіді «Верховенство права», схваленої на її 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25-26 березня 2011 року, № 512/2009 зазначила, що *одним із неодмінних елементів верховенства права є юридична визначеність (пункт 41); юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними (пункт 46).*

Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства № 1» (The Sunday Times v. the United Kingdom № 1) від 26 квітня 1979 року зазначив, що *«норма не може розглядатися як "право", якщо її не сформульовано достатньо чітко, що дає змогу громадянинові регулювати свою поведінку» (пункт 49).*

У рішенні у справі «S.W. проти Сполученого Королівства» (S.W. v. the United Kingdom) від 22 листопада 1995 року Європейський суд з прав людини

наголосив, що *будь-яке правопорушення має бути чітко визначене в законі; такій вимозі відповідає стан, коли особа може знати з формулювання відповідного припису, а за потреби - за допомогою його тлумачення судом, за які дії або бездіяльність її може бути притягнуто до кримінальної відповідальності* (пункт 35).

Конституційний Суд України, зазначивши, що свобода є серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії, а закріплене в частині першій статті 29 Конституції України право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом кожної людини, вказав на те, що для виконання державою свого головного обов'язку - утвердження і забезпечення прав і свобод людини - законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини (абзаци перший, другий підпункту 2.3 пункту 2, абзац перший пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу).

Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Солдатенко проти України» (Soldatenko v. Ukraine) від 23 жовтня 2008 року зазначив, що, *коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності, а також наголосив, що пункт 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року не просто відсилає до національного закону, але також стосується "якості закону", вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права; при цьому "якість закону" означає, що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні - для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля* (пункт 111).

Дотримання вимоги ясності і недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність, є особливо важливим з огляду на специфіку кримінального закону та наслідки притягнення до кримінальної відповідальності, адже притягнення до такого виду юридичної відповідальності пов'язане з можливими істотними обмеженнями прав і свобод людини.

Саме на цих юридичних постулатах наголошував Конституційний Суд України у своєму рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України, коли розглядав питання відповідності Конституції України статті 368-2 Кримінального кодексу України та яку визнав неконституційною.

Б. Статтею 368-5 Кримінального кодексу України, яка була запроваджена Верховною Радою України в зв'язку з визнанням неконституційною статті 368-2

Кримінального кодексу України, встановлено кримінальну відповідальність за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи.

Використання у диспозиції частини першої статті 368-5 Кримінального кодексу України такої юридичної конструкції, як «перевищує її законні доходи», (тобто доходи особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) породжує правову невизначеність, оскільки неможливо однозначно визначити, за який саме період необхідно буде рахувати доходи відповідної особи для встановлення у її діяннях складу злочину у вигляді незаконного збагачення. Фактично таким періодом може бути місяць, рік, увесь строк перебування особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на посаді. Відтак, неможливо визначити алгоритм розрахунку розміру (вартості) відповідних активів у контексті наявності/відсутності у діяннях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, ознак незаконного збагачення.

Пункт 4 Примітки до статті 368-5 Кримінального кодексу України дає визначення законним доходам особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і розуміє під ними доходи, правомірно отримані особою із законних джерел, зокрема визначених пунктами 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції». При цьому, зазначена норма не визначає і не дозволяє однозначно встановити, які саме джерела маються на увазі, а відсилання до пунктів 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» взагалі звужує такі джерела і залишає неоднозначним визначення поняття «законні доходи». Адже, період набуття доходів особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути як місяць, так і все життя.

Таке унормування суперечить загальній спрямованості та визначенню України як правової держави (стаття 1 Конституції України), та конституційно закріпленому принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України), породжуючи правову невизначеність положень статті 368-5 Кримінального кодексу України. Залишаючи неясною та неоднозначною диспозицію статті 368-5 Кримінального кодексу України, не забезпечується доступність сприйняття норм цієї статті. Крім того, таке законодавче унормування суперечить правовим позиціям Конституційного Суду України, який неодноразово наголошував на тому, що визначальними елементами верховенства права є принцип правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці та неминуче приводить до сваволі (підпункт 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками); підпункт 4.2 пункту 4 Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного

тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху).

Як зазначено в Доповіді «Верховенство права», схваленій Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) на 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25-26 березня 2011 року, № 512/2009, *концепція верховенства права разом з концепцією демократії та прав людини утворює три стовпи Ради Європи та є схваленою у преамбулі Європейської Конвенції з прав людини. Цей принцип також закріплено у низці міжнародних документів щодо прав людини та в документах, які встановлюють стандарти. Однією з ключових рис верховенства права є те, що жодна людина не може зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, закону який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватися громадяни при виконанні дій чи здійсненні будь-яких операцій, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Там де має місце дискреція, є простір для свавільності. Всі особи та органи влади в межах держави, громадські чи приватні, повинні мати обов'язки та користуватися перевагами, що надаються законами, які відкрито створюються, залишатимуться чинними (в основному) в майбутньому та відкрито застосовуються в судах. Законність як елемент верховенства права передбачає те, що жодна особа не може бути покарана, якщо вона не порушила попередньо введений в дію або встановлений закон.*

Держава повинна зробити текст закону доступним, вона також зобов'язана поважати та застосовувати передбачувано та добросовісно закони, які вона ввела в дію. Передбачуваність серед іншого означає, що він має бути сформульований з достатньою точністю, щоб дозволити індивіду регулювати свою поведінку. Правова визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими та точними, і спрямованими на забезпечення передбачуваності ситуацій та правовідносин. Зворотна дія також суперечить принципу правової визначеності, оскільки суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки. Парламенту не може бути дозволено обходити основоположні права за допомогою неоднозначних законів (пункти 1, 2, 9, 36, 42, 44, 46, 47 Доповіді).».

На необхідності дотримання якості закону та принципу правової визначеності як елементу верховенства права наголошується також у рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема, в пункті 55 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Барановський проти Польщі» від 28 березня 2000 року зазначається, що: «Суд вважає, що законодавство Польщі, з огляду на відсутність згаданих положень, не відповідає нормі «передбачуваності», як того вимагає пункт 1 статті 5 Конвенції Суд також вважає, що згадувана практика, яка виникла через законодавчу прогалину, коли особу тримали під вартою протягом невизначеного і непередбачуваного часу, що не обґрунтовувалося конкретним правовим положенням чи судовим рішенням, суперечить принципів правової визначеності.». В рішенні Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України» (пункт 111) зазначається: «Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом», пункт 1 статті 5 не просто відстає до національного

закону ... він також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права ... При цьому «якість закону» означає; що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні - для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля».

Враховуючи наведене, стаття 368-5 Кримінального кодексу України не відповідає статтям 1, частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8 Конституції України та є неконституційною.

В. Стаття 368-5 Кримінального кодексу України пов'язує факт наявності в діяннях винної особи усіх ознак злочину із набуттям особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більш, ніж на шість з половиною тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує доходи саме такої особи. А отже, доходи членів сім'ї особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які на законних підставах отримують високий дохід, при встановленні ознак об'єктивної сторони складу злочину у вигляді незаконного збагачення у діяннях відповідного суб'єкта, не будуть братися до уваги.

Відтак, до кримінальної відповідальності може притягатися особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка хоч і набула у власність активи, вартість яких більш ніж на шість з половиною тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, однак набуття таких активів відбулося виключно за рахунок законних доходів членів її сім'ї.

Таке унормування суперечить статтям 1, 8, 61, 62 Конституції України та дозволить притягнути до кримінальної відповідальності невинну особу. Адже, відповідно до статті 1 Конституції України Україна є правовою державою; відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права; відповідно до частини другої статті 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Індивідуальний характер юридичної відповідальності особи, зокрема, кримінальної, знайшов своє відображення у положеннях статті 65 Кримінального кодексу України, частини перша та друга якої передбачають: призначення покарання з урахуванням ступеню тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання; особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів. Крім того, відповідно до статті 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Аналіз вищенаведених конституційних положень у системному зв'язку з наведеними положеннями статей 2, 65 Кримінального кодексу України дозволяє зробити висновок, що особа несе кримінальну відповідальність та піддається певним кримінально-правовим наслідкам за вчинений нею злочин. Безумовною підставою для покарання та застосування інших кримінально-правових наслідків є наявність складу злочину в діях такої особи.

Таким чином, конституційні приписи та положення кримінального права України передбачають наявність в діях особи складу правопорушення як визначальної підстави для покарання та застосування інших кримінально-правових наслідків. Відсутність в діях особи складу кримінального правопорушення виключає можливість застосування до такої особи покарання чи інших кримінально-правових наслідків.

Такий висновок повністю кореспондується з висновками Конституційного Суду України, зокрема: «наголошуючи на важливості гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція України встановила, що склад правопорушення як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності та заходи державно-примусового впливу за його вчинення визначаються виключно законом, а не будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення, та бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (статті 58, 61, пункти 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України)» (пункт 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб).

В цьому контексті слід звернутися й до іншої конституційної гарантії, закріпленої у частині першій статті 62 Конституції України, а саме: особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ця конституційна норма кореспондується із статтею 2 Кримінального кодексу України, яка встановлює, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Тобто, кримінальній відповідальності підлягає лише особа, винна у вчиненні злочину, тобто така, що умисно або з необережності вчинила суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України. Закріплена у статті 62 Конституції України презумпція невинуватості особи є важливою гарантією захисту особи від свавільного втручання у її життя. Саме ця конституційна гарантія забезпечує незастосування до особи кримінально-правових наслідків, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Незважаючи на вищевикладені конституційні положення, стаття 368-5 Кримінального кодексу України передбачає можливість застосування покарання до невинної особи, оскільки до кримінальної відповідальності може притягатися особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка хоч і набула у власність активи, вартість яких більш ніж на шість з половиною тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

перевищує її законні доходи, однак набуття таких активів відбулося виключно за рахунок законних доходів членів її сім'ї.

Слід також зазначити, що про неконституційність диспозиції статті 368-5 Кримінального кодексу України зазначалося також у Висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України та Зауваженнях Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» (реєстр. № 1031 від 29.08.2019 р.), який наголосив, що за такого законодавчого регулювання не повністю враховуються правові позиції Конституційного Суду України, який дійшов висновку, що визначальними елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). Принцип правової визначеності означає, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію»).

Враховуючи наведене, стаття 368-5 Кримінального кодексу України не відповідає статті 1, частинам першій, другій статті 8, частині другій статті 61, частині першій статті 62 Конституції України та є неконституційною.

Г. Стаття 368-5 Кримінального кодексу України під набуттям активів розуміє набуття їх особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність, а також набуття активів у власність іншою фізичною або юридичною особою, якщо доведено, що таке набуття було здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

При цьому законом не визначено, що означає положення «може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними», що створює правову невизначеність та призводить

до порушення конституційного принципу верховенства права (статті 1, частини перша, друга статті 8 Конституції України).

Враховуючи наведене, щодо неконституційності статті 368-5 Кримінального кодексу України у зв'язку з порушенням принципів верховенства права та правової визначеності мають також застосовуватися правові твердження, зазначені у підпункті Б розділу II цього конституційного подання.

Крім того, закладене у статті 368-5 Кримінального кодексу України положення щодо доведення окремих фактів набуття активів (*зокрема, фактів набуття активів за дорученням особи або можливості прямо чи опосередковано вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження активами*) створює для особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обов'язок доводити протилежне, а у разі недоведення цього – таку особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності.

Покладення на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обов'язку доведення непричетності до активів іншої особи суперечить конституційним приписам частин першої, другої статті 62 Конституції України, згідно з якими особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Презумпція невинуватості звільняє обвинуваченого від тягаря доведення своєї невинуватості. Суть презумпції невинуватості в тому, що визначальним є припущення щодо невинуватості особи. Тому на особу ані прямо, ані опосередковано не може бути покладено обов'язок доводити свою невинуватість. Обов'язок надання доказів вини особи а також спростування доводів її невинуватості покладається на сторону обвинувачення. Натомість, тоді як стаття 368-5 Кримінального кодексу України фактично перекладає тягар доведення невинуватості на саму особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Згідно з частиною третьою статті 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях. Натомість, із змісту статті 368-5 Кримінального кодексу України чітко слідує, що набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, вже є достатньою підставою для обвинувачення особи у незаконному збагаченні. В той час коли обвинувачення за статтею 368-5 Кримінального кодексу України ґрунтується тільки на припущенні незаконності різниці між активами та доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та на ймовірності набуття таких активів за дорученням такої особи або на припущенні, що така особа може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

В цьому контексті слід наголосити на тому, що «Конституційний Суд України вважає, що вимога «раціонального пояснення» чи «раціонального обґрунтування» невідповідності між вартістю активів, набутих у власність

особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та задекларованими нею законними доходами може бути встановлена законом як вимога підтвердження добросовісності посадової особи та як превентивний засіб у боротьбі з корупцією, однак, з огляду на положення статті 62 Конституції України, така вимога не може встановлюватися законом як обов'язок особи доводити свою невинуватість у вчиненні злочину та надавати докази в межах кримінального провадження. Відсутність «раціонального пояснення» чи «раціонального обґрунтування» невідповідності між вартістю активів, набутих у власність особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та задекларованими нею законними доходами може бути передбачена законом як підстава для припинення подальшого здійснення посадовою особою функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас обов'язок доведення вини посадової особи у вчиненні такого злочину, як незаконне збагачення, має покладатися законом лише на державні органи, уповноважені процесуальним законом» (пункт 7 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України).

Враховуючи наведене, стаття 368-5 Кримінального кодексу України суперечить статті 1, частинам першій, другій статті 8, частинам першій, другій, третій статті 62 Конституції України.

Г. Закладена в основу статті 368-5 Кримінального кодексу України диспозиція дозволяє поширити норми статті 368-5 Кримінального кодексу України на діяння, що були вчинені до набрання чинності цією статтею. Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набуваючи свої активи до запровадження кримінальної відповідальності за статтею 368-5 Кримінального кодексу України, не могла знати про необхідність у майбутньому обґрунтування різниці між ними та доходами цієї особи, не могла передбачити настання кримінальної відповідальності за існування такої різниці.

Конституційно встановлено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи; ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (стаття 58 Конституції України).

За цим конституційним приписом дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце" (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції

України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів).

Розгляд питання щодо неприпустимості зворотної дії в часі статті 368-5 Кримінального кодексу України вимагає врахування приписів інших його статей, а саме: частини другої статті 4, у якій прямо передбачено, що «злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння», частини другої статті 5, у якій конкретизовано принцип, закріплений у статті 58 Конституції України, і передбачено, що закон про кримінальну відповідальність, що встановлює злочинність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі.

За юридичною позицією Конституційного Суду України «кримінально-правова норма має зворотню дію в часі в тій її частині, в якій вона пом'якшує або скасовує відповідальність особи. Це стосується випадків, коли в диспозиції норми зменшено коло предметів посягання; виключено із складу злочину якісь альтернативні суспільно-небезпечні наслідки; обмежено відповідальність особи шляхом конкретизації в бік звуження способу вчинення злочину; звужено зміст кваліфікуючих ознак тощо» (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі).

Отже, особа не може нести кримінальну відповідальність за діяння, вчинені до набрання чинності законом, яким ці діяння криміналізовано (пункт 7 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України).

Враховуючи наведене, стаття 368-5 Кримінального кодексу України, яка дозволяє поширити свою дію на діяння, що були вчинені до набрання нею чинності, не відповідає статті 58 Конституції України.

Підсумовуючи викладене в цьому розділі обґрунтування неконституційності статті 368-5 Кримінального кодексу України та зважаючи на повторність неконституційного унормування кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, слід зазначити, що у своїх рішеннях від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці), від 2 грудня 2019 року № 11-р/2019 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151-2 Конституції України, Конституційний Суд неодноразово наголошував: «закони, інші

правові акти або їх окремі положення, визнані неконституційними, не можуть бути прийняті в аналогічній редакції, оскільки рішення Конституційного Суду України є «обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені»; повторне запровадження правового регулювання, яке Конституційний Суд України визнав неконституційним, дає підстави стверджувати про порушення конституційних приписів, згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй».

Таким чином, стаття 368-5 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, не відповідає положенням статті 1, частини другої статті 3, частини першої, другої статті 8, статті 58, частині другій статті 61, частинам першій, другій, третій статті 62 Конституції України та є неконституційною.

III. Обґрунтування тверджень щодо неконституційності окремих положень Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частини четвертої статті 23, частини третьої статті 24, частини третьої статті 26, абзацу другого частини першої статті 34, абзацу другого частини другої статті 81, частини четвертої статті 89, абзацу другого частини четвертої статті 116, пункту 1-1 частини першої статті 150, частини третьої статті 151, частини п'ятої статті 153, абзацу другого частини восьмої статті 272, пункту 4 частини четвертої статті 274, глави 12 розділу III, абзацу другого частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ними окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункту 10-1 частини першої статті 12, частини третьої статті 50, частини другої статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремих положень Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремих положень пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацу четвертого частини третьої статті 23, окремих положень абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частини восьмої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункту 10 частини першої статті 16, окремих положень пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремих положень частини першої, другої, третьої статті 19, абзацу чотирнадцятого пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункту 8-1 частини першої статті 6, пунктів 2-1 та 2-2, окремих положень пункту 10, пункту 11 частини першої статті 7, окремих положень статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремих положень Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремих положень пункту 1 частини першої статті 1, окремих положень пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремих положень пункту 4 частини першої статті

1, окремих положень частини першої статті 2, окремих положень пункту 2 частини першої статті 15, окремих положень пункту 1 частини першої статті 16, окремих положень абзацу першого частини першої статті 19, окремих положень абзацу першого частини першої статті 20, частини четвертої статті 23, окремих положень пункту 1 частини першої статті 25, окремих положень пункту 2 частини першої статті 25, окремих положень пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

А. Оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними оспорюваними положеннями Законів України «Про запобігання корупції», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» передбачено неконституційний підхід до застосування правових наслідків, які за своєю природою мають всі ознаки юридичної відповідальності. А саме, за своєю правовою суттю інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, хоча і відноситься до позовного провадження в рамках цивільного процесу, фактично, поряд з конфіскацією та спеціальною конфіскацією, є ще одним видом покарання.

За своєю юридичною природою визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави повністю дублює конфіскацію і спеціальну конфіскацію як міра покарання та відповідальності за протиправні діяння. Дублювання покарання і застосування до особи конфіскації, спеціальної конфіскації, визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави порушує принцип пропорційності, який вимагає співмірного обмеження прав та свобод людини для досягнення публічних цілей.

Такий законодавчий підхід суперечить конституційно визначеному принципу верховенства права, закріпленому у частинах першій, другій статті 8 Конституції України, загальним конституційним засадам України як правової держави, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (статті 1, 3 Конституції України) і не враховує правових позицій Конституційного Суду України, у рішеннях якого неодноразово наголошувалося на справедливості покарання, його відповідності і домірності злочину.

«Одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який ...означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею» (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини

другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України).

«Конституційний Суд України вважає, що держава, виконуючи свій головний обов'язок - утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3 Конституції України) - повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією. З цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам...» (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу).

«Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню.

У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення.

Окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Справедливе застосування норм права - є передусім недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і

особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» (пункт 4.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання).

В контексті усталеної практики Конституційного Суду України слід зазначити, що принцип пропорційності і співмірності також закріплений міжнародних правових актах, рішеннях Європейського суду з прав людини.

Зокрема, згідно із статтею 29 Загальної декларації прав людини при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

За пунктом 1 статті 52 Хартії основоположних прав Європейського Союзу 2000 року будь-яке обмеження прав і свобод, що визначаються цією хартією, повинно здійснюватися на підставі закону з повагою до сутності цих прав та свобод. Застосовані за принципом пропорційності обмеження можуть бути встановлені тільки тоді, коли вони є необхідними та відповідають цілям і загальним інтересам, які визнані Європейським Союзом, або потребі захистити права і свободи інших осіб.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Хендісайд проти Об'єднаного Королівства» від 07 грудня 1976 року, заява № 5493/72, наголошується «...кожна «спеціальна процедура», «умова», «обмеження» чи «покарання», які покладені, повинні бути пропорційні легітимній меті, що переслідується» (п.49).

Зазначені міжнародні правові акти, що застосовуються у європейській практиці, закріплюють такі критерії пропорційності в теорії права Європейського Союзу: обмеження має бути передбачене певним правовим актом (в тому числі індивідуальним); обмеження повинно переслідувати легітимну ціль; обмеження має бути необхідним у демократичному суспільстві; обмеження має бути розмірним до тієї правової мети, яка досягалась.

Саме ці критерії пропорційності в теорії права повинні бути покладені і в основу національного закону та забезпечувати співмірність правових наслідків легітимній меті, що переслідується.

Проте, оспорювані положення Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частина четверта статті 23, частина третя статті 24, частина третя статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частина четверта статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частина третя статті 151, частина п'ята статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, глава 12 розділу III, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу

України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частина третя статті 50, частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремі положення пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, окремі положення абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частина восьма статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, окремі положення пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремі положення частини першої, другої, третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2, окремі положення пункту 10, пункт 11 частини першої статті 7, окремі положення статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення пункту 1 частини першої статті 1, окремі положення пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремі положення пункту 4 частини першої статті 1, окремі положення частини першої статті 2, окремі положення пункту 2 частини першої статті 15, окремі положення пункту 1 частини першої статті 16, окремі положення абзацу першого частини першої статті 19, окремі положення абзацу першого частини першої статті 20, частина четверта статті 23, окремі положення пункту 1 частини першої статті 25, окремі положення пункту 2 частини першої статті 25, окремі положення пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», якими закріплено інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, порушують принцип пропорційності та співмірності, та суперечать статтям 1, 3, частинам першій, другій 8 Конституції України.

Б. Поряд з порушенням принципу пропорційності та співмірності, закладеного в основу верховенства права, інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, що закріплений оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними положеннями Законів України «Про запобігання корупції», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», дозволяє застосовувати до невинних третіх осіб негативні наслідки, що виступають складовою кримінальної відповідальності і по своїй юридичній суті є покаранням.

Зокрема, передбачена главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України юридична конструкція визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави розповсюджується на випадки набуття активів у власність **іншою фізичною або юридичною особою**, якщо доведено, що таке набуття було здійснено за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними. При цьому, оспорювані положення передбачають можливість пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави до **іншої фізичної або юридичної особи**, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

Такий законодавчий підхід не відповідає конституційним засадам притягнення особи до відповідальності та суперечить принципу верховенства права.

Так, відповідно до частини другої статті 61 Конституції України **юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.**

Індивідуальний характер юридичної відповідальності особи, наприклад, кримінальної, знайшов своє відображення у положеннях статті 65 Кримінального кодексу України, частини перша та друга якої передбачають: призначення покарання з урахуванням ступеню тяжкості вчиненого злочину, **особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання; особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів.** Крім того, відповідно до статті 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності є **вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.**

Аналогічний підхід покладено і в основу відповідальності за адміністративні правопорушення. Так, відповідно до статті 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Так само і Цивільний кодекс України (статті 22, 23, 611) встановлює певні правові наслідки та цивільно-правову відповідальність за цивільно-правові порушення (відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди, сплата штрафу та пені, тощо).

Враховуючи наведене, **особа несе відповідальність та піддається певним правовим наслідкам за вчинене нею порушення (протиправне діяння або**

бездіяльність). Безумовною підставою для притягнення до відповідальності та застосування інших правових наслідків є наявність порушення (протиправного діяння або бездіяльності), допущеного саме такою особою. Тобто, для притягнення особи до відповідальності та застосування до неї інших правових наслідків в діях саме цієї особи повинен бути наявний склад порушення (протиправність діяння або бездіяльності). Відсутність порушення (протиправності діяння або бездіяльності) виключає можливість застосування до такої особи відповідальності чи інших правових наслідків.

Такий висновок повністю кореспондується з висновками Конституційного Суду України, зокрема: *«наголошуючи на важливості гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція України встановила, що склад правопорушення як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності та заходи державно-примусового впливу за його вчинення визначаються виключно законом, а не будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення, та бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (статті 58, 61, пункти 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України)»* (пункт 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб).

В цьому контексті слід звернутися й до іншої конституційної гарантії, закріпленої у частині першій статті 62 Конституції України, а саме: **особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.**

Закріплена у частині першій статті 62 Конституції України презумпція невинуватості особи є важливою гарантією захисту особи від свавільного втручання у її життя. Саме ця конституційна гарантія забезпечує незастосування до особи кримінально-правових наслідків, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Незважаючи на вищевикладені конституційні положення, оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частиною четвертою статті 23, частиною третьою статті 24, частиною третьою статті 26, абзацом другим частини першої статті 34, абзацом другим частини другої статті 81, частиною четвертою статті 89, абзацом другим частини четвертої статті 116, пунктом 1-1 частини першої статті 150, частиною третьою статті 151, частиною п'ятою статті 153, абзацом другим частини восьмої статті 272, пунктом 4 частини четвертої статті 274, главою 12 розділу III, абзацом другим частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними окремими положеннями Закону України «Про запобігання корупції», а

саме: пунктом 10-1 частини першої статті 12, частиною третьою статті 50, частиною другою статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремими положеннями Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремими положеннями пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацом четвертим частини третьої статті 23, окремими положеннями абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частиною восьмою статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремими положеннями Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пунктом 10 частини першої статті 16, окремими положеннями пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремими положеннями частини першої, другої, третьої статті 19, абзацом чотирнадцятим пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремими положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пунктом 8-1 частини першої статті 6, пунктами 2-1 та 2-2, окремими положеннями пункту 10, пунктом 11 частини першої статті 7, окремими положеннями статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремими положеннями Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 1, окремими положеннями пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремими положеннями пункту 4 частини першої статті 1, окремими положеннями частини першої статті 2, окремими положеннями пункту 2 частини першої статті 15, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 16, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 19, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 20, частиною четвертою статті 23, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 25, окремими положеннями пункту 2 частини першої статті 25, окремими положеннями пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», – передбачається застосування інституту визнання необґрунтованими активів до невинної третьої особи, яка не є суб'єктом злочину, не вчинювала жодних протиправних діянь, за які законом про кримінальну відповідальність чи іншим законом передбачається покарання чи інші правові наслідки.

Крім того, закріплений вищезазначеними оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними положеннями Закону України «Про запобігання корупції», перекладає на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обов'язок доведення своєї невинуватості та надання відповідних доказів.

Так, відповідно до частини третьої статті 50 Закону України «Про запобігання корупції» у разі виявлення за результатами повної перевірки декларації ознак необґрунтованості активів Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом із відповідними доказами. У разі ненадання суб'єктом декларування у зазначені строки письмових пояснень і доказів чи надання не в повному обсязі Національне агентство інформує

про це Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Таким чином, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не надала доказів, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, були набуті за рахунок законних доходів, така особа автоматично стає порушником з настанням негативних правових наслідків, передбачених главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України або, у разі виявлення ознак злочину – з притягненням такої особи до кримінальної відповідальності.

Враховуючи наведене, передбачений оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частиною четвертою статті 23, частиною третьою статті 24, частиною третьою статті 26, абзацом другим частини першої статті 34, абзацом другим частини другої статті 81, частиною четвертою статті 89, абзацом другим частини четвертої статті 116, пунктом 1-1 частини першої статті 150, частиною третьою статті 151, частиною п'ятою статті 153, абзацом другим частини восьмої статті 272, пунктом 4 частини четвертої статті 274, главою 12 розділу III, абзацом другим частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними окремими положеннями Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пунктом 10-1 частини першої статті 12, частиною третьою статті 50, частиною другою статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремими положеннями Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремими положеннями пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацом четвертим частини третьої статті 23, окремими положеннями абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частиною восьмою статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремими положеннями Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пунктом 10 частини першої статті 16, окремими положеннями пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремими положеннями частини першої, другої, третьої статті 19, абзацом чотирнадцятим пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремими положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пунктом 8-1 частини першої статті 6, пунктами 2-1 та 2-2, окремими положеннями пункту 10, пунктом 11 частини першої статті 7, окремими положеннями статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремими положеннями Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 1, окремими положеннями пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремими положеннями пункту 4 частини першої статті 1, окремими положеннями частини першої статті 2, окремими положеннями пункту 2 частини першої статті 15, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 16, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 19, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 20, частиною четвертою статті 23, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 25, окремими положеннями пункту 2 частини

першої статті 25, окремими положеннями пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», – інститут визнання активів необгрунтованими та їх стягнення в дохід держави порушує основні конституційні засади, встановлені статтями 1, 3, частинами першою, другою статті 8 Конституції України, та обмежує і повністю нівелює основоположні конституційні гарантії для кожної людини і громадянина, визначені частиною другою статті 61, частиною першою статті 62 Конституції України.

В. Оспорювані положення Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частина четверта статті 23, частина третя статті 24, частина третя статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частина четверта статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частина третя статті 151, частина п'ята статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, глава 12 розділу III, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частина третя статті 50, частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремі положення пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, окремі положення абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частина восьма статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, окремі положення пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремі положення частини першої, другої, третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2, окремі положення пункту 10, пункт 11 частини першої статті 7, окремі положення статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення пункту 1 частини першої статті 1, окремі положення пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремі положення пункту 4 частини першої статті 1, окремі положення частини першої статті 2, окремі положення пункту 2 частини першої статті 15, окремі положення пункту 1 частини першої статті 16, окремі положення абзацу першого частини першої статті 19, окремі положення абзацу першого частини першої статті 20, частина четверта статті 23, окремі положення пункту 1 частини першої статті 25, окремі положення пункту 2 частини першої статті 25, окремі положення пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення,

розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» нівелюють конституційні засади визначення України як правової держави (стаття 1 Конституції України), не відповідають принципу правової визначеності як елементу верховенства права, гарантованого частиною першої статті 8 Конституції України.

Зокрема, оспорювані норми Цивільного процесуального кодексу України та Законів України «Про запобігання корупції», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» у контексті дій з активами містять таке поняття, як «тотожні за змістом здійсненню права розпорядження». В зв'язку з цим, постає питання як визначити таке положення, як «тотожні за змістом здійсненню права розпорядження»? Що означає така «тотожність»?

Подібний законодавчий підхід не враховує правових позицій Конституційного Суду України, у рішеннях якого неодноразово наголошувалося, що визначальними елементами верховенства права є принципи правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці та неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини рішення у справі № 1-17/2005 від 22 вересня 2005 року за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками); абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 рішення у справі № 1-34/2010 від 22 грудня 2010 року за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху), тощо).

Як зазначено в Доповіді «Верховенство права», схваленій Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційська комісія) на 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25 – 26 березня 2011 року, № 512/2009, *концепція верховенства права разом з концепцією демократії та прав людини утворює три стовпи Ради Європи та є схваленою у преамбулі Європейської Конвенції з прав людини. Цей принцип також закріплено у низці міжнародних документів щодо прав людини та в документах, які встановлюють стандарти. Однією з ключових рис верховенства права є те, що жодна людина не може зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, закону який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватися громадяни при виконанні дій чи здійсненні будь-яких операцій, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Там де має місце дискреція, є простір для свавільності. Всі особи та органи влади в межах держави, громадські чи приватні, повинні мати обов'язки та користуватися перевагами, що надаються законами, які відкрито створюються, залишатимуться чинними (в основному) в майбутньому та відкрито застосовуються в судах. Законність як елемент верховенства права передбачає те, що жодна особа не може бути покарана, якщо вона не*

порушила попередньо введений в дію або встановлений закон.

Держава повинна зробити текст закону доступним, вона також зобов'язана поважати та застосовувати передбачувано та добросовісно закони, які вона ввела в дію. Передбачуваність серед іншого означає, що він має бути сформульований з достатньою точністю, щоб дозволити індивіду регулювати свою поведінку. Правова визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими та точними, і спрямованими на забезпечення передбачуваності ситуацій та правовідносин. Зворотна дія також суперечить принципу правової визначеності, оскільки суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки. Парламенту не може бути дозволено обходити основоположні права за допомогою неоднозначних законів (пункти 1, 2, 9, 36, 42, 44, 46, 47 Доповіді).».

На необхідності дотримання якості закону та принципу правової визначеності як елементу верховенства права наголошується також у рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема, в пункті 55 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Барановський проти Польщі» від 28 березня 2000 року зазначається, що: «Суд вважає, що законодавство Польщі, з огляду на відсутність згаданих положень, не відповідало нормі «передбачуваності», як того вимагає пункт 1 статті 5 Конвенції Суд також вважає, що згадувана практика, яка виникла через законодавчу прогалину, коли особу тримали під вартою протягом невизначеного і непередбачуваного часу, що не обґрунтовувалося конкретним правовим положенням чи судовим рішенням, суперечить принципів правової визначеності». В рішенні Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України» (пункт 111) зазначається: «Встановлюючи, що будь-яке позбавлення свободи має здійснюватися «відповідно до процедури, встановленої законом», пункт 1 статті 5 не просто відстає до національного закону ... він також стосується «якості закону», вимагаючи від закону відповідності принципів верховенства права ... При цьому «якість закону» означає; що у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні - для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля».

Крім того, використання у вищезазначених оспорюваних положеннях Цивільного процесуального кодексу України такої юридичної конструкції, як «різниця між їх (активів) вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» породжує правову невизначеність, оскільки неможливо однозначно визначити, за який саме період необхідно буде рахувати доходи відповідної особи для встановлення такої різниці. Фактично таким періодом може бути місяць, рік, увесь строк перебування особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на посаді. Відтак, неможливо визначити алгоритм розрахунку такої різниці у контексті визначення необґрунтованості набуття активів.

Для цілей глави 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України термін «законні доходи» означає доходи, правомірно отримані особою із законних джерел, зокрема джерел, визначених пунктами 7 і 8 частини першої

статті 46 Закону України «Про запобігання корупції». При цьому, зазначена норма не визначає і не дозволяє однозначно встановити, які саме джерела маються на увазі, а відсилання до пунктів 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» взагалі звужує такі джерела і залишає неоднозначним визначення поняття «законні доходи». Адже, період набуття доходів особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути як місяць, так і все життя.

Таке унормування суперечить загальній спрямованості та визначенню України як правової держави (стаття 1 Конституції України), утвердженню та забезпеченню прав і свобод людини та громадянина як головного обов'язку держави (стаття 3 Конституції України), та конституційно закріпленому принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України), породжуючи правову невизначеність оспорюваних положень Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ними оспорюваних положень Закону України «Про запобігання корупції».

Враховуючи наведене, оспорювані положення Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частина четверта статті 23, частина третя статті 24, частина третя статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частина четверта статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частина третя статті 151, частина п'ята статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, глава 12 розділу III, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частина третя статті 50, частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремі положення пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, окремі положення абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частина восьма статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, окремі положення пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремі положення частини першої, другої, третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2, окремі положення пункту 10, пункт 11 частини першої статті 7, окремі положення статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення пункту 1 частини першої статті 1, окремі положення пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремі положення пункту 4 частини першої статті 1, окремі положення частини першої статті 2, окремі положення пункту 2 частини першої статті 15, окремі положення пункту 1 частини першої статті 16, окремі положення абзацу першого

частини першої статті 19, окремі положення абзацу першого частини першої статті 20, частина четверта статті 23, окремі положення пункту 1 частини першої статті 25, окремі положення пункту 2 частини першої статті 25, окремі положення пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» не відповідають статтям 1, частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 8 Конституції України та є неконституційними.

Г. Відповідно до частин першої, четвертої статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Наведені конституційні положення щодо непорушності права власності взаємопов'язані та узгоджуються з положеннями статті 21 Конституції України, згідно з якими права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, та статті 64 Конституції України, згідно з якими конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Відповідно до частин другої, третьої статті 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Зазначене конституційне унормування знаходить своє продовження у закріпленій статтею 328 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV презумпції правомірності набуття права власності, а саме: право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

«...Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Реалізуючи право власності, власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд, має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону (частини перша, друга статті 319 Кодексу)» (абзац перший підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 03 липня 2012 року № 14-рп/2012 у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „Науково-виробнича фірма „VD MAIS“ щодо офіційного тлумачення положень статті 786 Цивільного кодексу України).

Непорушність права власності «означає передусім невтручання будь-кого у здійснення власником своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження майном, заборону будь-яких порушень прав власника щодо його майна всупереч інтересам власника та його волі» (пункт 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 листопада 2004 року № 16-рп/2004 у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств про офіційне тлумачення положень пункту 1 статті 9,

пункту 1 статті 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої статті 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації»).

На захист права власності спрямовані і положення міжнародних правових актів. Зокрема, відповідно до частини другої статті 17 Загальної декларації прав людини ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна. Стаття 1 Першого Протоколу від 20 березня 1952 року до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначає: кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Поряд з цим, Конституція України визначає вичерпні положення, коли особа може бути позбавлена права власності, як-то: примусове відчуження та конфіскація. Так, відповідно до частини п'ятої статті 41 Конституції України **примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом (частина шоста статті 41 Конституції України).**

При цьому слід зазначити, що конфіскація майна у розумінні частини шостої статті 41 Конституції України вже закріплена у положеннях статті 59 Кримінального кодексу України та є різновидом покарання. Такий висновок узгоджується також і з загальними засадами припинення права власності, визначеними Цивільним кодексом України, частина перша статті 354 якого закріплює: до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (**конфіскація**) у випадках, встановлених законом. Аналогічного висновку можна дійти і з положень статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-Х, пункт 4 якої визначає конфіскацію одним з видів адміністративних стягнень.

Конституція України не передбачає такої правової категорії для позбавлення права приватної власності, як «визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави».

Закріплення оспорюваними положеннями Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частиною четвертою статті 23, частиною третьою статті 24, частиною третьою статті 26, абзацом другим частини першої статті 34, абзацом другим частини другої статті 81, частиною четвертою статті 89, абзацом другим частини четвертої статті 116, пунктом 1-1 частини першої статті 150, частиною третьою статті 151, частиною п'ятою статті 153, абзацом другим частини восьмої статті 272, пунктом 4 частини четвертої статті 274, главою 12 розділу III, абзацом другим частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаними з ними окремими положеннями Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пунктом 10-1 частини першої статті 12, частиною третьою статті 50, частиною другою статті

69 Закону України «Про запобігання корупції», окремими положеннями Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремими положеннями пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацом четвертим частини третьої статті 23, окремими положеннями абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частиною восьмою статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремими положеннями Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пунктом 10 частини першої статті 16, окремими положеннями пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремими положеннями частини першої, другої, третьої статті 19, абзацом чотирнадцятим пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремими положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пунктом 8-1 частини першої статті 6, пунктами 2-1 та 2-2, окремими положеннями пункту 10, пунктом 11 частини першої статті 7, окремими положеннями статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремими положеннями Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 1, окремими положеннями пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремими положеннями пункту 4 частини першої статті 1, окремими положеннями частини першої статті 2, окремими положеннями пункту 2 частини першої статті 15, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 16, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 19, окремими положеннями абзацу першого частини першої статті 20, частиною четвертою статті 23, окремими положеннями пункту 1 частини першої статті 25, окремими положеннями пункту 2 частини першої статті 25, окремими положеннями пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» такого непередбаченого Конституцією України обмеження, як визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, істотно звужує основоположні права і свободи людини і громадянина, нівелюючи при цьому конституційні положення щодо непорушності права приватної власності.

В цьому контексті слід зазначити, що Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово наголошував на недопустимості свавільності та несправедливості обмежень прав і свобод людини. Зокрема, у рішенні Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) зазначається: *«обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням*

у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Незважаючи на вищенаведені конституційні положення, юридична конструкція оспорюваних положень Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ними положень Законів України «Про запобігання корупції», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» дозволяє позбавляти права приватної власності через непередбачений Конституцією України інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Відтак, оспорювані положення Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частина четверта статті 23, частина третя статті 24, частина третя статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частина четверта статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частина третя статті 151, частина п'ята статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, глава 12 розділу III, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частина третя статті 50, частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремі положення пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, окремі положення абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частина восьма статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, окремі положення пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремі положення частини першої, другої, третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2, окремі положення пункту 10, пункт 11 частини першої статті 7, окремі положення статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення пункту 1 частини першої статті 1, окремі положення пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремі положення пункту 4 частини першої статті 1, окремі положення частини першої статті 2, окремі положення пункту 2 частини першої статті 15, окремі положення пункту 1 частини першої статті 16, окремі положення абзацу першого частини першої статті 19, окремі положення абзацу першого частини першої статті 20, частина четверта статті 23, окремі положення пункту 1 частини першої статті 25, окремі положення пункту 2 частини першої

статті 25, окремі положення пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» не відповідають встановленим статтею 21, частинами другою, третьою статті 22, частинами першою, четвертою, шостою статті 41, статтею 64 Конституції України гарантіям прав і свобод людини та, зокрема, непорушності права приватної власності.

Враховуючи наведене у конституційному поданні обґрунтування, частина четверта статті 23, частина третя статті 24, частина третя статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частина четверта статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частина третя статті 151, частина п'ята статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, глава 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частина третя статті 50, частина друга статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: окремі положення пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, окремі положення абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частина восьма статті 23 Закону України «Про прокуратуру», окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, окремі положення пунктів 2, 4, 17 частини першої статті 17, окремі положення частини першої, другої, третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2, окремі положення пункту 10, пункт 11 частини першої статті 7, окремі положення статті 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення пункту 1 частини першої статті 1, окремі положення пунктів 2, 3 частини першої статті 1, окремі положення пункту 4 частини першої статті 1, окремі положення частини першої статті 2, окремі положення пункту 2 частини першої статті 15, окремі положення пункту 1 частини першої статті 16, окремі положення абзацу першого частини першої статті 19, окремі положення абзацу першого частини першої статті 20, частина четверта статті 23, окремі положення пункту 1 частини першої статті 25, окремі положення пункту 2 частини першої статті 25, окремі положення пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», які забезпечують правове унормування інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, суперечать

положенням статей 1, 3, частин першої, другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частин першої, четвертої, шостої статті 41, частини другої статті 61, частини першої статті 62, статті 64 Конституції України.

Враховуючи те, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України), відповідно до статей 147, 150, 152 Конституції України, пункту 1 частини першої статті 7, пункту 1 частини першої, частини другої, третьої статті 51, статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

ПРОСИМО:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ним окремих положень Законів України «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1; абзацу вісімнадцятого частини першої статті 1; положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11; пункту 2 частини першої статті 12; пунктів 2, 2-1, 3 частини першої статті 46, положення «наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти» та «кошти, позичені третім особам» пункту 8 частини першої статті 46; пунктів 9, 10, 11 частини першої статті 46; частини третьої статті 46; абзаців другого та третього частини першої статті 47; положення «точності оцінки задекларованих активів» частини першої статті 50; статті 51; частини другої статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» та пов'язаної з ними статті 366-1 Кримінального Кодексу України; статті 368-5 Кримінального Кодексу України; окремих положень Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частини четвертої статті 23, частини третьої статті 24, частини третьої статті 26, абзацу другого частини першої статті 34, абзацу другого частини другої статті 81, частини четвертої статті 89, абзацу другого частини четвертої статті 116, пункту 1-1 частини першої статті 150, частини третьої статті 151, частини п'ятої статті 153, абзацу другого частини восьмої статті 272, пункту 4 частини четвертої статті 274, глави 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, абзацу другого частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язаних з ними окремих положень

Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункту 10-1 частини першої статті 12, частини третьої статті 50, частини другої статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремих положень Закону України «Про прокуратуру», а саме: положення «а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзацу четвертого частини третьої статті 23, положення «або представництва інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частини восьмої статті 23 Закону України «Про прокуратуру»; окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункту 10 частини першої статті 16, положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 2 частини першої статті 17, положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 4 частини першої статті 17, положення «виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 17 частини першої статті 17, положення «або необґрунтовані активи» частини першої статті 19, положення «або необґрунтовані активи» частини другої статті 19, положення «або про необґрунтовані активи» частини третьої статті 19, абзацу чотирнадцятого пункту 1 частини третьої статті 26; окремих положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункту 8-1 частини першої статті 6, пунктів 2-1 та 2-2 частини першої статті 7, положення «або мають ознаки необґрунтованості та можуть бути стягнуті в дохід держави - в межах компетенції Державного бюро розслідувань» пункту 10 частини першої статті 7, пункту 11 частини першої статті 7, положення «або необґрунтовані доходи» назви статті 8, положення «або необґрунтовані активи, виявлення яких належить до компетенції Державного бюро розслідувань» абзацу першого частини першої статті 8; положення «або про необґрунтовані активи» частини другої статті 8; окремих положень Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 1 частини першої статті 1, положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 2, 3 частини першої статті 1, положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнених за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 4 частини першої статті 1; положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» частини першої статті 2; положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 15; положення «чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими

активів» пункту 1 частини першої статті 16; положення «а також у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави із встановленням заборони користуватися такими активами» абзацу першого частини першої статті 19; положення «або у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу першого частини першої статті 20; частини четвертої статті 23, положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 1 частини першої статті 25, положень «орган, яким пред'явлено позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 25; положень «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

2. Зважаючи на те, що метою даного конституційного подання є забезпечення та утвердження конституційних прав та свобод людини і громадянина, задля недопущення їх обмеження та позбавлення, та упередження негативних наслідків від застосування неконституційних положень, – визнати конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням невідкладним та розглянути його впродовж одного календарного місяця відповідно до пункту 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України».

3. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ним окремі положення Законів України «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: положення «та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття - незалежно від спільного проживання із суб'єктом» абзацу сімнадцятого частини першої статті 1; абзац вісімнадцятий частини першої статті 1; положення «проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» пункту 8 частини першої статті 11; пункт 2 частини першої статті 12; пункти 2, 2-1, 3 частини першої статті 46, положення «наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти» та «кошти, позичені третім особам» пункту 8 частини першої статті 46; пункти 9, 10, 11 частини першої статті 46; частину третю статті 46; абзаци другий та третій частини першої статті 47; положення «точності оцінки задекларованих активів» частини першої статті 50; статтю 51; частину другу статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» та пов'язану з

ними статтю 366-1 Кримінального Кодексу України; статтю 368-5 Кримінального Кодексу України; окремі положення Цивільного процесуального кодексу України, а саме: частину четверту статті 23, частину третю статті 24, частину третю статті 26, абзац другий частини першої статті 34, абзац другий частини другої статті 81, частину четверту статті 89, абзац другий частини четвертої статті 116, пункт 1-1 частини першої статті 150, частину третю статті 151, частину п'яту статті 153, абзац другий частини восьмої статті 272, пункт 4 частини четвертої статті 274, главу 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, абзац другий частини першої статті 351 Цивільного процесуального кодексу України та пов'язані з ними окремі положення Закону України «Про запобігання корупції», а саме: пункт 10-1 частини першої статті 12, частину третю статті 50, частину другу статті 69 Закону України «Про запобігання корупції», окремі положення Закону України «Про прокуратуру», а саме: положення «а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 3 частини п'ятої статті 8, абзац четвертий частини третьої статті 23, положення «або представництва інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу п'ятого частини четвертої статті 23, частину восьму статті 23 Закону України «Про прокуратуру»; окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме: пункт 10 частини першої статті 16, положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 2 частини першої статті 17, положення «або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 4 частини першої статті 17, положення «виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості» пункту 17 частини першої статті 17, положення «або необґрунтовані активи» частини першої статті 19, положення «або необґрунтовані активи» частини другої статті 19, положення «або про необґрунтовані активи» частини третьої статті 19, абзац чотирнадцятий пункту 1 частини третьої статті 26; окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань», а саме: пункт 8-1 частини першої статті 6, пункти 2-1 та 2-2 частини першої статті 7, положення «або мають ознаки необґрунтованості та можуть бути стягнуті в дохід держави - в межах компетенції Державного бюро розслідувань» пункту 10 частини першої статті 7, пункт 11 частини першої статті 7, положення «або необґрунтовані доходи» назви статті 8, положення «або необґрунтовані активи, виявлення яких належить до компетенції Державного бюро розслідувань» абзацу першого частини першої статті 8; положення «або про необґрунтовані активи» частини другої статті 8; окремі положення Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а саме: положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 1 частини першої статті 1, положення «чи у

справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 2, 3 частини першої статті 1, положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнених за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» пункту 4 частини першої статті 1; положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими» частини першої статті 2; положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 15; положення «чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів» пункту 1 частини першої статті 16; положення «а також у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави із встановленням заборони користуватися такими активами» абзацу першого частини першої статті 19; положення «або у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» абзацу першого частини першої статті 20; частину четверту статті 23, положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 1 частини першої статті 25, положення «орган, яким пред'явлено позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави», «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пункту 2 частини першої статті 25; положення «чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» пунктів 3, 4 частини першої статті 25 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

4. Залучити до участі в конституційному провадженні представників суб'єкта права на конституційне подання:
народних депутатів України:

Мамку Григорія Миколайовича

(відомості про представника: адреса: вул. Грушевського, 5, м. Київ, Україна, 01008; телефон (044) 255-35-26; адреса електронної пошти: mamka@rada.gov.ua);

Волошина Олега Анатолійовича

(відомості про представника: адреса: вул. Грушевського, 5, м. Київ, Україна, 01008; телефон (044) 255-38-57, адреса електронної пошти: voloshyn@rada.gov.ua);

Документи і матеріали, що додаються до конституційного подання:

1. Витяг з Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 р.).
2. Витяг із Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. (Голос України від 10.12.2008 р. № 236).

3. Витяг з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (Офіційний вісник України від 16.04.1998 – 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, стор. 270).
4. Витяг з Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. (Відомості Верховної Ради України від 07.12.2007 - 2007 р., № 49, стор. 2048).
5. Витяг з Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. (ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.1973 р.).
6. Витяг з Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 р. (Офіційний вісник України від 23.08.2006 – 2006 р., № 32, стор. 453, ст. 2372, код акта 36905/2006).
7. Витяг з Протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS № 177) від 04.11.2000 р. (Офіційний вісник України 23.08.2006 – 2006 р., № 32, стор. 460, ст. 2376, код акта 36909/2006).
8. Витяг з Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 р.
9. Витяг з Резолюції № 1165 (1998) «Право на приватність» від 26.06.1998 р.
10. Витяг з Резолюції №428 (1970) «Стосовно декларації про засоби масової інформації і прав людини» від 23.01.1970 р. (.
11. Витяг з Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 – 1984 р., № 51, ст. 1122).
12. Витяг з Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III (Офіційний вісник України від 08.06.2001 – 2001 р., № 21, стор. 1, ст. 920, код акта 18825/2001).
13. Витяг з Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (Голос України від 19.05.2012 р. - / № 90 – 91 /).
14. Витяг з Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV (Голос України від 12.03.2003 р. № 45).
15. Витяг з Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (Офіційний вісник України від 07.05.2004 – 2004 р., № 16, стор. 11, ст. 1088, код акта 28609/2004).
16. Витяг із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII (Голос України від 02.08.2017 - № 141).
17. Витяг із Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII (Голос України від 25.10.2014 - № 206).
18. Витяг із Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII (Голос України від 25.10.2014 - № 206).
19. Витяг із Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14.10.2014 р. № 1698-VII (Голос України від 25.10.2014 - № 206).
20. Витяг із Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. №772-VIII (Голос України від 10.12.2015 - № 233).

21. Витяг із Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. № 794-VIII (Голос України від 16.01.2016 - № 7).
22. Витяг із Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV (Урядовий кур'єр від 30.03.2006 р. - № 60).
23. Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка) (Офіційний вісник України від 1997 – 1997 р., № 46, стор. 126, код акта 4310/1997).
24. Рішення Конституційного Суду України від 09 лютого 1999 року № 1-рп/99 у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) (Офіційний вісник України від 05.03.1999 – 1999 р., № 7, стор. 160, ст. 255, код акта 6863/1999).
25. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 року у справі № 6-рп/2000 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) (Офіційний вісник України від 13.10.2000 – 2000 р., № 39, стор. 77, ст. 1662, код акта 16768/2000).
26. Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) (Офіційний вісник України від 29.06.2001 – 2001 р., № 24, стор. 57, ст. 1076, код акта 19082/2001).
27. Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) (Урядовий кур'єр від 17.11.2004 - № 219).
28. Рішення Конституційного Суду України від 11 листопада 2004 року № 16-рп/2004 у справі за конституційним зверненням Центральної спілки споживчих товариств про офіційне тлумачення положень пункту 1 статті 9, пункту 1 статті 10 Закону України «Про споживчу кооперацію», частини четвертої статті 37 Закону України «Про кооперацію» (справа про захист права власності організацій споживчої кооперації) (Урядовий кур'єр від 24.11.2004 - № 224).
29. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності)

- положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) (Урядовий кур'єр від 05.10.2005 - № 188).
- 30.Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (Офіційний вісник України від 19.07.2010 – 2010 р., № 52, стор. 25, ст. 1746, код акта 51892/2010).
- 31.Рішення Конституційного Суду України від 06 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) (Офіційний вісник України від 29.10.2010 – 2010 р., № 80, стор. 88, ст. 2835, код акта 53084/2010).
- 32.Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) (Офіційний вісник України від 10.01.2011 – 2010 р., № 101, стор. 128, ст. 3639, код акта 54192/2010).
- 33.Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України (Офіційний вісник України від 10.02.2012 – 2012 р., № 9, стор. 106, ст. 332, код акта 60244/2012).
- 34.Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Офіційний вісник України від 17.02.2012 – 2012 р., № 11, стор. 135, ст. 422, код акта 60360/2012).
- 35.Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті

- 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) (Офіційний вісник України від 04.05.2012 – 2012 р., № 32, стор. 309, ст. 1202, код акта 61305/2012).
- 36.Рішення Конституційного Суду України від 01 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) (Офіційний вісник України від 29.06.2016 – 2016 р., № 48, стор. 7, ст. 1724, код акта 82231/2016).
- 37.Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці) (Офіційний Вісник України від 08.07.2016 – 2016 р., № 51, стор. 42, ст. 1806, код акта 82311/2016).
- 38.Рішення Конституційного Суду України від 2 грудня 2019 року № 11-р/2019 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151-2 Конституції України (Офіційний Вісник України від 28.12.2019 – 2019 р., № 100, стор. 164, ст. 3385, код акта 97268/2019).
- 39.Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України (Офіційний вісник України від 14.05.2019 – 2019 р., № 36, стор. 122, ст. 1291, код акта 94374/2019).
- 40.Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хендісайд проти Об'єднаного Королівства» від 07 грудня 1976 року, заява № 5493/72.
- 41.Рішення у справі "Санді Таймс" проти Сполученого Королівства № 1" від 26 квітня 1979 року, заява № 6538/74.
- 42.Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Гаскін проти Сполученого Королівства» від 07 липня 1989 року, заява № 10454/83.
- 43.Рішення Європейського Суду з прав людини у справі "S.W. проти Сполученого Королівства" (S.W. v. the United Kingdom) від 22 листопада 1995 року, заява № 20166/92.
- 44.Рішення Європейського суду з прав людини від 25 лютого 1997 року у справі «Z. проти Фінляндії», заява № 22009/93.
- 45.Рішення Європейського суду з прав людини від 26 жовтня 1988 року у справі «Норріс проти Ірландії», заява № 10581/83.
- 46.Рішення Європейського суду з прав людини від 28 березня 2000 року у справі «Барановський проти Польщі», заява № 28358/95.

- 47.Рішення Європейського суду з прав людини від 11 червня 2002 року у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства», заява № 36042/97 (Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. від 2002 – 2002 р., № 3).
- 48.Рішення Європейського суду з прав людини від 28 січня 2003 року у справі «Пек проти Сполученого Королівства», заява № 44647/98 (Юридичний вісник України від 14.06.2003 – 2003 р., № 24).
- 49.Рішення Європейського суду з прав людини від 24 червня 2004 року у справі «Ганновер проти Німеччини», заява № 59320/00 (Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. від 2004 – 2004 р., № 4).
- 50.Рішення Європейського суду з прав людини від 06 липня 2005 року у справі «Начова та інші проти Болгарії», заява № 43577/98 та 43579/98.
- 51.Рішення Європейського суду з прав людини від 25 жовтня 2005 року у справі «Окпіз проти Німеччини», заява № 59140//00.
- 52.Рішення Європейського суду з прав людини від 27 серпня 2007 року у справі «М.С. проти Швеції», заява № 17851/91.
- 53.Рішення Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України», заява № 2440/07 (Офіційний вісник України від 16.04.2010 – 2010 р., № 25, стор.212, ст. 1005).
- 54.Доповідь «Верховенство права», схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційська Комісія) на 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25-26 березня 2011 року, № 512/2009 (<https://www.venice.coe.int/>) (Право України, 2011 р., № 10).
- 55.Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про запобігання корупції» (реєстр. № 5113 від 06 жовтня 2014 року) (<http://w1.c1.rada.gov.ua/>).
- 56.Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» (реєстр. № 1031 від 29.08.2019 р.) (<http://w1.c1.rada.gov.ua/>).
- 57.Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» (реєстр. № 1031 від 29.08.2019 р.) (<http://w1.c1.rada.gov.ua/>).
- 58.Витяг з Великого тлумачного словника.

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України
та інших пов'язаних з ними законів України,
що зачіпають права та свободи громадян

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
1	Абрамович Ігор Олександрович	138	
2	Бойко Юрій Анатолійович	125	
3	Борт Віталій Петрович	152	
4	Бурміч Анатолій Петрович	144	
5	Волошин Олег Анатолійович	154	
6	Гнатенко Валерій Сергійович	160	
7	Дунаєв Сергій Володимирович	133	
8	Загородній Юрій Іванович	143	
9	Іоффе Юлій Якович	136	
10	Ісаєнко Дмитро Валерійович	139	
11	Кальцев Володимир Федорович	148	

підписи / підписів

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України
та інших пов'язаних з ними законів України,
що зачіпають права та свободи громадян

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
12	Качний Олександр Сталіноленович	160	
13	Кива Ілля Володимирович	158	
14	Кісільов Ігор Петрович	142	
15	Козак Тарас Романович	134	
16	Колтунович Олександр Сергійович	146	
17	Королєвська Наталія Юріївна	128	
18	Кузьмін Ренат Равелійович	159	
19	Ларін Сергій Миколайович	132	
20	Лукашев Олександр Анатолійович	214	
21	Льовочкін Сергій Володимирович	129	
22	Льовочкіна Юлія Володимирівна	145	

11/одинадцять / підписів

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України
та інших пов'язаних з ними законів України,
що зачіпають права та свободи громадян

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
23	Макаренко Михайло Васильович	153	
24	Мамка Григорій Миколайович	148	
25	Мамоян Суто Чолоєвич	157	
26	Медведчук Віктор Володимирович	127	
27	Мороз Володимир Вікторович	206	
28	Німченко Василь Іванович	170	
29	Павленко Юрій Олексійович	149	
30	Папієв Михайло Миколайович	137	
31	Плачкова Тетяна Михайлівна	155	
32	Пономарьов Олександр Сергійович	289	
33	Приходько Наталія Ігорівна	150	

неодинадцять підписів

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України
(конституційності) окремих положень Закону України
«Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України
та інших пов'язаних з ними законів України,
що зачіпають права та свободи громадян

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
34	Пузанов Олександр Геннадійович	156	
35	Рабінович Вадим Зіновійович	126	
36	Скорик Микола Леонідович	110	
37	Славицька Антоніна Керимівна	161	
38	Солод Юрій Васильович	258	
39	Столлар Вадим Михайлович	135	
40	Суркіс Григорій Михайлович	141	
41	Фельдман Олександр Борисович	375	
42	Христенко Федір Володимирович	257	
43	Чорний Віктор Іванович	151	
44	Шуфрич Нестор Іванович	131	

неодинадцять підписів

